محی الدین قربانعلی و ع. بطال.

تاتارچا اوقو

یەش ایرکەلەر، ئەلی سزنڭدە بیت
گول چەچکەدەی ماتور چاغڭز،
مکتبلەرگە باروب، کتابلاردان
آلتون سوزلەر سایلاب آلڭز!
(ض. یەرمەکی.)

(الفبادان صوڭ برنچی کتاب)

ناشری:
طوکیودا مطبعهٔ اسلامیه.

محی‌الدین ڨربانعلی و ع. بطال.

تاتارچا اوقو

یه‌ش ایرکه‌له‌ر، ئه‌لی سزنلڭده یت
گول چه‌چکه‌ده‌ی ماتور چاغکز،
مکتبله‌رگه باروب، کتابلاردان
آلتون سوزله‌ر سایلاب آلکز!
(ض. یه‌رمه‌کی.)

(الفبادان صوڭ برنجی کتاب)

ناشری:
طوکیودا مطبعۀ اسلامیه.

بر ایکی سوز .

چیت ایللەردە بویوغوب امیدسزلککە توشمەو هەم هەر اشکنی اللەتعالی گە اشانچ برلەن آنڭ یاردامینە تایانوب آلغا آلوب بارو اوچون دینگنی ساقلاو برنچی فرض بولسا ، چیت ملتلەر آراسندا دینگزدەن بر تامچی بولوب کم ایکەنڭ بلنمیچە یوغالوب کیتمەو اوچون اوز ملی تلمزنی ساقلاودا اوستمزگە یوکلەنگەن بیك زور ملی و تأریخی بورچمزدور .

اوشبو زور ملی بورچمزنی اوتەو نیتی برلەن طوکیودا محلە اسلامیە نڭ همتلی اعضأ و متولیەرندەن صابر افندی جمیل و آنـڭ اهلیەسی عائشە خانم تلمزنی ساقلاو و آنی بالالاریمزغە اوگرەتو اوچون برنچی باسقچ بولغان اوشبو برنچی تاتارچا اوقو کتابن باسدرورغە مطبعۀ اسلامیەگە اوزلەرینڭ بر یوز ین صدقۀ واجبەلەرن تابشردیلار و بو کتاب شول آقچاغە باسلوب چقدی. اللە تعالی آلارنڭ ملتمز اوچون بولغان بو یاخشیلقلارن قبول ایتوب چیت ایللەردە اوز تلمزنی اوگرەنەچەك بالالاریمزنڭ کوب یللار آلارغە ایزگی دعألارن ایرشدرسون .

طوکیودا محلۀ اسلامیەنڭ رئیسی و مطبعۀ اسلامیەنڭ مدیر عمومیسی
امام و مدرس محمد عبد الحی قربانعلی .

١٩٣٣ میلادی یل ١٠ فیورال .

١٣٥٢ هجری یل ١٣ شوال .

بسم الله الرحمن الرحيم

بزنك اوی أچی.

ئەتیيم بلەن ئەنییم بار. آلارنك بالالاری بر مین گەنە توگل. مینم آیلالا - رم، آپالارم، ئنیلەرم، سڭللەرم بار. بولار مینم طوغانلارم. بز باریمزدا بر «اوی أچی» بولوب كون ایتەمز. اویدە باش كشی ئەتییمز. اول بزنك ئو - چون ئشلی، مال تابا، بازاردان كوچتەنەچلەر آلوب قایتا، كیيم - سالوم آلوب بیره؛ ئەنییمز اوی اشلەرن قاری، بزگە آش حاضرلی، ئیكمەك پشره، كولمەك تگە. ئوست باشمزنی یووا، بزنی پاك - تازا یورتورگە طرشا. ئەتییمز بلەن ئەنییمز بزنی بیك یاراتالار، ئیركەلیلەر؛ بزدە آلارنی بیك یاراتامز، سوزلەرن طڭلیمز. مین طوغانلارم بلەن بیك تاتو طورام. ئوزمدەن زور طوغانلارمنك سوزلەرن طڭلیم، كچی طوغانلارمنی سویەم، ئیركەلیم.

ئیك یاخشی آنا.

بر بالا آناسی بلەن بازارغە چقغان ایدی. شوندا آناسندان آیرلوب،

آداشوب قالدی . یغلی - یغلی آناسن ئزلەب یورگەندە آندان کشیلەر : « بالا ، نیکە یغلیسڭ ؟ » دیب صورادیلار . بالا : « ئەنیمنی یوغالتدم ، شوڭا یغلیم » دیدی .

- صوڭ سینڭ ئەنیڭ نیندی ایدی ؟ دیب صوراغاچ ، بالا : مینم ئەنینی بلمیسزمنی ؟ مینم ئەنیم ئیڭ یاخشی ئەنی ایدی » دیب قویدی .

آنا .

سزنی کم صوڭ ئوسدرە ، مندەر بیشکدە تیربەتوب ؟
سزنی کم یاخشی ایتەدر ، ئیز گیلککە اویرەتب ؟
سزنی قاینار چەی ئچرتە کم ساماوار قایناتوب ؟
سزگە کم صوڭ آش بیرە ، ئیرتە یوقودان اویغاتوب ؟
سزنی کم شادلاندرا ، قورچاق ، اویون آتلار بیرە ؟
میچ ئچندەن جب-جلی هەم تەملی ئیکمە کلەر بیرە ؟ (١)

آناسن قاری .

قش یلك صووق ایدی . یارلی کشیلەر ، میچلەرن یاغار ئوچون ئەرمەلککە باروب ، چبق - چابق آلوب قایتالار ایدی . کچکنە گولبانونڭ آناسی آوروب یاتا ، ئویدەن چغا آلمی ایدی . گولبانونڭ آتاسی ئولگەن

ایدی . آناسی آوروب یاتقاندا قز بالا تیك طورمادی . کوندە ئیرتە بلەن ئەرمەلککە باروب ، بر آز چبق - چابق جییوب ، کوتەروب قایتا ایدی . آزراق یال ایتکەچ ، تاغن چبققە کیتە طورغان ایدی . منە شولای ، کچکنە گولبانونڭ ئشلەووی آرقاسندا ، ئوی جلنوب طورا ایدی .

بیشك جری .

یوقلا ، اوغلم ، یوم کوزڭ ،
یوم ، یوم کوزڭ ، یولدوزم ،
کیچدەن یوقڭ قالادا ،
یغلاب ئوتە کوندوزڭ .
ئەللی - بەللی کویلەرم ،
حکایتلەر سویلەرم ،
سیڭا تلەك تلەرم :
« بەختلی بول ! » دیەرم . (٢)

آورو آنا .

ئوی ئچی جییشدرلماغان هەم سالقون ایدی . فاتحە بلەن تیمرنڭ یتلەری یوولماغان ، چەچلەری تارالماغان ایدی . آلار یغلیلار ، آلارنڭ

آشیسی کیله ایدی. فاتحه قولن پشرگەن، تیمری بورنون بەرگەن ایدی. قزغانچ بالالارنی قاراوچی برەده یوق ایدی. ئوچ کوندەن بیرلی آلارنڭ آنالاری آوری، آنڭ کوزلەری بوموق، ئوزی هامان اکغراشا ایدی.

منه، آنا کینەت کوزن آچدیدا بالالارن یانینه چاقروب آلدی. اول کینەت جلمایدی، فاتحەنی باشندان صیپادی، تیمری‌نی کوکره‌گینه قسدی، مندەر آستندان کورشی خاتونی کیترگەن ئیکمه‌کنی آلوب، بالالارن آشاتدی. ئوزینڭ حالسز قولی بلەن فاتحەنڭ چەچن تارادی؛ تیمری‌نڭ بورنون سورتدی: ئیکیسن‌ده ئیرکەلەدی. ئوی ئچی کوکلەنوب، جلینب، هەیەتلەنب کیتدی.

فاتحه بلەن تیمری اورامغه یوگوروب چقدیلاردا، شادلانب: «بزنڭ ئەنیمز ترلدی!» دیب قچقردیلار.

آتاسن قزغاندی.

عالیەنڭ آتاسی آوردی. ئیمچی آوروغه بیك آچی دارو بیردی. آورو اول دارونی بیك قینلق بلەن گنه ئچه ایدی. عالیه آتاسن قزغانوب: «ئەتکەی، بیر، آنی سینڭ ئوچون مین اچیم دیدی.

آتا.

سزگه کم صوك تکدروب یاخشی کیمەلەرنی بیره؟
هەم کاغذ، تاقتا، قام تورلی اویونقچلار بیره؟
سزگه کم اشلەب بیرەدر کچکنه یاخشی چانا؟
هەم کیتلەرگه یوروب بیشەت، بورك، کولمەك آلا؟
سزگه کم صوك مال تابا، ئشلەب یوروب تیرگه باتوب؟
سزگه کم آشلق، چەچەدر، جیر سوروب هەم طرماتوب؟ (٣)

آغاسینه بولوشورغه تلی.

بر کوننی باقی‌نڭ آتاسی ئشدەن بیك صوك قایتدی. اول ئوزینڭ آرغان آیاقلاری بلەن کوچکه - کوچکه گنه آتلی ایدی. ئویگه کردی‌ده، ئوستەل یانینه اوطروب، آورغنه کورسندی. باقی: «ئەتکەی، نیگه بولای کورسونەسڭ؟» دیدی. آتاسی: «بیك آردم، اوغلم، کوب ئشلەدم» دیدی. ئیرته‌گیسن باقی تاڭدان طوردی‌دا، تیز گنه کییونوب آلدی. آتاسی: «سین بولای ئیرته - اوك قایا باراسڭ؟» دییب صورادی. باقی: «ئەتکەی بلەن ئشکه بارام، آڭا بولوشورغه تلیم» دیدی. آتاسی بو سوزنی ئیشتکەچ، جلمایوب قویدی هەم ئوزینه بولوشورلق اوغلینڭ جیتوب کیلووینه بیك

شادلاندی .

بـابـای .

عائشه‌نڭ بیك قارت باباسی بار ایـدی . آنـڭ بیاله‌ری جییر چقلانـوب بتکه‌ن، چه‌چ، ساقالی آپپاق ایدی. بابانڭ قوللاری بیك ده‌و هه‌م قاتی، بار ـ ماقلاری طرپایوب قاتقان، برده بو گولمیله‌ر ایدی. کوزله‌ری هامان یه‌شله‌نب طورا ایـدی. بر وقت عائشه باباسندان :« بابای، سین نیگـه بـولای گل یغلاب طوراسلڭ؟ » دییب صورادی.

باباسی : « قارتلقدان، بالا قایم » دییب جواب بیردی .

ـ بابای، نیگه سینڭ بارماقلارڭ طرماوچ شیکللی، برده بو گولمیله‌ر ؟

ـ کـوب اشله‌وده‌ن شولای بولغان، بالاقایم، مین بیت ئوز عمرمده بیك کـوب جییر صوقالادم، بیك کـوب پیچه‌ن چابدم، بیك کوب آشلق اوردم. صوقا، چالـغی، اوراق کـوب طوتودان مینم بارماقـلارم شولای آغاچ کبی قاتقانلار .

ـ باباقای سینڭ آرقاڭ نیگه بو کوری بولای ؟

ـ اول‌دا کوب ئشله‌وده‌ن، قزم؛ مینم آرقامنی صوقا بله‌ن چالغی بو کو ـ ره‌یتدي، بالا قایم ! دیدی‌ده بابای، آورغنه کورسونوب قویدی هه‌م عائشه‌نڭ

باشندان صیپادی . عائشه ایسه ئیر که‌له‌نوب باباسینڭ قوچاغینه کردی .

ئـه‌بـی .

مینم ئه‌بییم بو کـوره‌بیره‌ك یورسه‌ده، چه‌چله‌ری آغارغان بولسادا، ئوزی بیك تازائه‌لی؛ آنڭ کوزله‌ری ئوتکن، اول ئینه‌نی ئوزی سابلی، برده بور ـ چلمیچی جب ئرلی، اویوق به‌یلی. جه‌ی کونی ئه‌تیله‌ر قر ئشینه کـیتکه‌نده، بز ئه‌بی بله‌ن ئیکه‌و گنه قالامز. شول چاقدا آنڭ بله‌ن بز کـونی بیك کو ـ گـللی اوزدرامز. مین ئه‌بینی یوموش قوشوی بله‌ن طـكلیم، شونڭ ئوچون اول مینی بیك یاراتا. ئش یـوق چاقـدا ئوزی ئه‌یتوب اوینارغا جیبه‌ره. مین اویناغاندا ئه‌بییم یراقدان ما گـغاینا قولن قویوب « تاجـی ئویگه قایت ئه‌لی » دییب قچقرسا، مین اویون اورتاسندا بولسادا تاشلاب قایتوب کیته‌م. اویون بیك قزقلی بولسادا، ئه‌بیه‌نی ره‌نجته‌سم کـیلمی. ئش کـونی ئـه‌بی میگـا ئه‌کییه‌تله‌ر سویلی، ئوزی مین اوقوغان کـتابنی طـكلی. اول : « ئه‌ی رحمت توشکری » دییب باشمدان صیپی، آرقامدان قاغا، قای‌چاق ما گـغایمدان ئوبه .

یـتیملـه‌ر .

قزق سزگه یه‌ش بالالار قشقي کیچده،

جلی ئویده اوطراسز یاقن میچکه،
اوطراسز راحتله‌نب تزیلوشوب،
شادلق سزگه، اوکایسزلق کیلمی هیچده.
توشسون لکن ئیسگزگه قای بر وقت،
هه‌ر کمگه‌ده بیرامه‌گان موندی به‌خت:
یتیم قالغان صبیلار بار به‌ختسزله‌ر،
آتا ـ آناسی ئولگه‌ن، جیرسزله‌ر، یورطسزلار.
اوچری قااسا، شوندی ئوکسزله‌ر، یارلیلار،
یه‌شلی کوزلی، موکلانغانلار هه‌م زارلیلار،
یه‌ش بالالار، آلارنی سز یاراتگز،
جلی سوزله‌ر ئه‌یتوب، سویوب، یوواتگز! (٤)

یاخشی قه‌رده‌ش.

بالالار کوندوز ساباق اوقیلار. ساباقلاری بتکه‌چده شادلانوب ئویله‌رینه قایتالار: تاماقلارن طویدرغاچ، ئیشک آلدینه، اورامغه چغوب اویناغه طوتونالار. تیك زکی گنه ئیبده‌شله‌ری بله‌ن بیك سیره‌ك اوینی. اول بوش بولغاندا هامان سکلی بله‌ن اوزدرا: آنك بله‌ن یوری، آکا ئه‌کیه‌تله‌ر سویلی.

ئیبده‌شله‌ری زکی‌گه: «سین نیگه بزنك بله‌ن اوینامیسك؟ شول سکلمك بله‌ن قایناشودان نیچك طویمیسك؟» دیله‌ر. اول آلارغه: «مین آنك برئوزن نیچك قالدریم؟ اول ئه‌لی کچکنه، بزنك ئه‌نییمزده یوق. آنی مین قاراماسام، کم قارار؟» دییب جواب بیره.

ئیکی طوغان.

کیچ بله‌ن صادق ساباقلارن حاضرله‌ب، یازو یازوب اوطرغاندا قلمن صندردی. آنك باشقه قلمی یوق ایدی. شونك ئوچون اول سکلی رحیمه‌گه: «سکلم، سینك قلمله‌رك کوب بوغای، میکا بر قلم بیرسه‌نه: مینم قلمم صندی» دیدی. رحیمه آیسینه: «منه بو تارتمادا بیش قلم بار، شولارنك تله‌سه‌ك قایسن صایلاب آل!» دییب قویدی.

زکی‌نك اویونی.

زکی بر ئویده برگنه بالا ایدی. آنك آبزاسی‌دا، آپاسی‌دا، سکلی‌ده یوق ایدی. بر وقت اول برکیسه‌ك بالچق تابدی‌دا، آنی صو بله‌ن ئیزوب ئه‌وه‌لی باشلادی هه‌م آندان ماتورغنه بریومورقه یاسادی. زکی بو یومورقه‌نی بیك یاراتدی. اول تاغن‌دا بالچق ئزله‌ب تابدی. آنی تاغی ئوزی بلگه‌نچه

ئەوەلی باشلادی هەم آندان کیچکنە آلمالار یاساب، آلارنی بر تاقتاغا تزوب قویدی. منەشولای زکی ئوزینە یووانچ اویلاب چغاردی. حاضر آکّـا بیك کوکّللی بولوب کیتدی، ایندی آناڭ ئلـکـکی کـبك ئچی پوشمی ایدی. آنـڭ بالچقدان یاساغان اویونچقلاری کـوندەن - کـون مانـورایا، شەبەیە بارالار ایدی. اول ایندی بالچقدان کیچکنە - کیچکنە ئوردە کـلەر، تاوقلار، آتلار، باشقە تورلی کـوب اویونچقلاردا یاسی باشلادی. کورشی مالایلاری زکـی یانینە کـیلوب، آنـڭ اویونچقلاری بلەن اوینیلار، آنـدان اویـونچق یاسارغە ئویرەنەلەر ایدی.

کوز بـەیلەش اویناغاندا.

بر وقت علی بلەن زینب ئویدە ئوزلەری گنە قالغانلار ایدی. شوندا آلارغە کورشی سەربی آبـزتای بالالاری سارە بلەن نوری کیلوب کردیلەر. نـوری بیك شوق مالای ایدی. آولاق ئویگە کر گەچدە، اول : « ئەیدە کّز، کوز بەیلەش اوینیق ! » دیەب قچقردی. باشقا بالالار، بر آز تارستوب طورسا - لاردا، نوری بیك قستاغاچ، اوینارغە کوندیلەر. نوری بر تـاستـمال آلدیدا علی‌نڭ کوزلەرن بیك قصوب بەیلەدی. منە علی بەیلەگەن کوز بـلەن قوللارن آلغە تـابا صوزوب، بـولمە نڭ ئەلی بر یاغینە، ئەلی ئیکنچی یاغینە یوگوروب

بالالارنی ئزلی باشلادی. بالالارنڭ تورلیسی تورلی پـوچماقە قصلدیلار.

بـولمەنڭ بـر چیتندە باشندە چەینیك قالغان ساماوار طورا‌ایدی. علی، کورمیچە باروب، ساماوارغە آبوندی. ساماوار آوب کیتدی، چەینیك ئیدەنـ - گە توشدی‌دە واتادی. علی قاوشاب، چیتکە سیکروب کیتدی‌دە مچ یانـندە یاتقان پسیگە باروب باسدی. پسی یامان آچی تاوش بلەن قچقروب ییبەردی - دە، قورقووندان میچ قاشاغاسینە سیکروب مندی هەم شوندا طـورغان سوت صاوتن بەروب توشوروب واتدی.

شایان نـوری سکّلن ئیبەرتدی‌دە، یوگوروب چغوب قایتوب کـیتدی. علی بلەن زینب نیشلەرگە بلمی آبدراب، ئینشکە صوغە کیتکەن آپالاری بلەن آولنڭ یوغاری اوچینە چەیگە کیتکەن آنالارن کوتوب قالدیـلار.

ئیکی بالا.

بر کشینڭ تاجی، باقی آدلی ئیکی اوغلی بار ایدی. تـاجی یدی یەشدە، باقی بیش یەشدە ایدی. بر وقت بولار اوینچق ئوی یاساماقچی بولدیلار.

تاجی : « بلەسکمی، باقی، مبن ئەلی بیك دەو، شەب ئـوی یاساماقچی بولام، مینم ئوینڭ بار بولمەسندەدە ئوستەللەر، اوروندقلار بولور، ئوینڭ اورتـا بر ییرندە میچ بولور. میچکە یوموچقالار یاغارمن. ئیشك آلدن قویما بـلەن

ئەیلەندروب آلورمن: بیك ماتور قابقا یاسارمن، ئیشك آلدی اورتاسینه بر قویو
قازورمن، ئەتی آلوب بیرسه آتمدا بولور. آنی مین ئیشك آلنداغی باغاناغه
بەیلەب قویارمن. منه شول چاق بز گه نیندی قزق بولور» دییب سویلەنه ایدی.

باقی ایسه، آبیسی سویلەنوب طورغان آرادا ئەلله نی حەدلی یوموچقالار
جییوب، اویونچقلارغا بر ئوی یاساب‌دا قویدی.

شولای ایتوب باقی کچکنه بولسادا، ئویلی بولدی، تاجی ایسه سویله ـ
نب کنه قالدی.

بزنـك یـورط.

بزنك یورطدا قارا ـ قارشی سالونغان ئیکی ئوی، بر کلەت، لاپاس، آزبار
هەم قار بازی بار. ئویەزنك برسی « آق ئوی »، برسی « قارا ئوی ». ایکی
ئوی آراسنده سالقون ئوی آلدی بار. آق ئویدە ئوزیمز طورامز، قوناقلار ـ
نیدا شوندا چاقرامز. قارا ئویدە یالچیلاریمز طورا. آش ـ صونیدا شوندا
پشرەمز. قش کونی جلیتر ئوچون بوزاولارنی، سارق هەم کەچە بەرەن ـ
لەرن‌دە شوندا کرتەمز. کلەتکه آشلقلارمزنی، اونلارمزنی قویامز. لاپاسدا
آربا، چانا، طرما کبك نەرسەلەر طورا. آزباردا آت، صییر، سارق هەم کە ـ
جەلەر کون ایته، قار بازندا ئیت، مای، قاتق، سوت، قایماق، سوزمە، ئرمچك
کبك نەرسەلەر ساقلانا.

آول ئـویـی.

بزنك ئوی بر گنە بولمەلی. ئیشکدەن کرگاچدە، اوڭ قولدا میچ طورا.
میچ بلەن دیوار آراسنده کشی ئوتەرلك آرالق بار. قوناق ـ توشوم بولغاندا
تور یاقنی آش یاغندان آیرور ئوچون، میچنك تور یاق قریندان قارشی دی ـ
وارغه حەدلی چارشاو قورامز. ئوینك تورنده اوڭ دیـواردان صول دیوارغه
چاقلی صوزلغان سەکی بار. تور سەکینك صول یاق دیوارغه ترەلگەن یرندەده
ساندق طورا. ئەنیلەر اول ساندق ئوستینه توشەك، یاستق، مندەر کبك او ـ
رن ـ یر نەرسەلەرن جییوب ئویوب قویالار. ئیشکدەن کرگەچ صول قولدا
یان سەکی بار. یان سەکی بلەن تور سەکیسی آراسندا بر ئوستەل بار. ئوس ـ
تەل ئوستندە پادنوسدا چەینیکلەر، چنایاقلار، بال قاشقلاری، قوناق کیلگەن ـ
دەگنە قویولا طورغان ساماوار طورا. توردە توشەمکه یاقن یـیردە اوزون
شورلك بار. اول شورلکـکە ئەنیلەر نمازلق، چالما، چپتك قویالار. بز ایسە
کتاب، کاغذ، دفترلەربزنی، بوقچالارمزنی قویامز. ئیشکدەن کروب طوقتا ـ
غان کشینك باش ئوستندە سەندرە بار. سەندرەگە ئوست کیملەری قویامز.

ديوارداغى قاداقلارغه سولگيلەر ئلنگەن. بر ديواردا صوقمى طورغان ساعة- مز آسلنوب طورا.

قالا ئويى.

بزنڭ ئوى ئيكى بولمەلى. زور، ياقتى بولمەدە آش ئوستەلى، آلتى اورند- دق، زور يوموشاق كەنەفى، آنڭ يانندا ترەكلى ئيكى اورندق، پوچماقدا، ئچينە ساوت - سابا تزلگەن اشكاف، ئوستەل طورندا زور آسمالى لامپا بار. ديواردا صوغا طورغان ساعت آصلغان، ماتور رسملەر ئلنگەن.

آرتق ياقتى بولماغان ئيكنچى بولمە - يوقو بولمەسى. آندا ئيكى ئوچ كاراوات، بر ئيشك، ئيشك يانندا ئوستى قالاى بلەن قابلانغان زور ساندق طورا. ساندق يانندا بويوك كيم اشكافى، تەرەزە يانندە ئچكى كيملەر سالا طورغان كامود بار.

ساوت - سابا.

گەرەى آش ئويندە شاياروب بر چولمەك، ئيكى چناياق، بر تەلينكە واتدى. آپاسى گەرەينى قولندان طوتدىدا، آتاسى يانينە آلوب كردى هەم :

- « منە، گەرەى ساوت - سابا واتدى ! » دييب زارلاندى.

گەرەينى آتاسى اوروشدى. ئيرتە گيسن چەى يانندا ايسە، آگا : « سين موندان آرى آش ئويندە كوب شايارما، يوق ايسە تاغن ساوت - سابا واتار- سڭ ! » ديدى. گەرەينڭ بيش يەشلك ئنيسى، آتاسينڭ سوزن بولوب : « ئەتكەى، گەرەى آبى بيت چولمەك، چناياق، تەلينكە واتقان، سين ساوت - سابا ديسڭ، اول نيچك آلاى بولا ؟ » دييب صورادى.

آتاسى آگا : « گەرەى واتقان ئەيبرلەر ساوت - سابا ايندى اول، اوغلم! چناياق، چەينيك، تەلينكە، تاباق، استاكان، چولمەك، كوكشين، تابا، چيلەك، ئيلەك، قاشق كبك نەرسەلەر باردا ساوت - سابا آتالالار» دييب جواب بيردى.

ئيرتە بلەن.

گەرەى توشەكدە بيك جلينوب ياتا ايدى. منە اول اوياندىدا ئەنكەسي- نڭ : « طور، بالاقايم، طورورغا وقت ! » ديگەن ياغملى تاوشن ئيشتدى. منە اورمان آرتندان قوياش كوتەرلدى. يير يوزى ياقتروب كيتدى. گەرەيگە توشەكدە بيك ياخشى ايدى؛ آنڭ بردە طوراسى كيلمى ايدى. منە صيير موگرى، جيجقلار چرلديلار.

- « ئەتيڭ كورشى اورمانغە اوطون آلورغە كيتدى؛ فاطمە بلەن فاتح

مكتبكه كيتديلەر ايندی » دیدی گەرەيننڭ ئـەنكەسى. گەرەی : « مكتبكه؟ » دیيب قچقردی‌دا، توشه گندەن سيكروب طوردی ، ـ « مين‌ده مكتبكه يـو ـ گورەم ! » دیيب يوونا باشلادی.

طور ، بالام !

طور ، بالام ، طور ، تيز اويان !
ئەنه باشقه بالالار :
« وقت جيتدی » دیـيب مكتبكه
آشـغوب ، آشغوب بارالار.
سيـن هامان دا يـوقليسڭ ،
قـوياش چقدی بيت كوبدەن ؛
« تيزدەن ساباق باشلانا » دیيب
تاوش كيله مكتبدەن.
بوئما يالقاو، بول جيتز ،
مكتب كوته، ئەيده تـيز؛
قـوليكڭا آل ساباغكڭنى:
بولغان بيت ساعت سيگز . (٥)

آول مكتبى .

آولنڭ ئەق اورتا بر ييرنده، مسجد يانندا، ماتورغنه بر آغاچ ئوى طورا، بو ئوينڭ بر ياغى باقچا، بر ياغى قويما بلەن ئەيلەندروب آلنغان ئيشك آلدى. بو ئوينڭ اورام ياقدا آلتى تەرەزەسى بار. يازدان كوزگه چاقلى بو ئوى بيك طن طورا. كوز كونی قـر ئشلەری بـتكەچ‌ده اول شاولاب طـورغان بالالار بـلەن طولا. هەر يل آلار موندا آوانڭ ئـوزندەن هـەم كورشى آوللاردان جيیولالار. قاى چاق بالالار ئـيشك آلديـنه، اورامـغه، چغالار؛ شادلانشوب اوينيلار، يوگورەلەر، شاوليلار. آلاىدا بالالار موندا اوينار ئوچون جيلميدلار، آلار بـو ئويگه اوقـو ـ يازو ئويرەنورگه كيلەلەر. شونلقدان بو ئوى « مكتب » دیيب آتالا.

رحيمنڭ مكتبكه كرووى.

رحيم آتا ـ آناسى قولندا بيك ياخشى طورسادا، مكتبكه بـيرمەو لەريـنه بيك قايغرا ايدی. نيگه دیسەڭ، ـ آنڭ يازارغه ئويرەنەسى كيله ايدی. آناسى آنڭ قايغرغانن سيزگەچ : « اوغلم، ئەلی سين بيك كچكنه، منه سيكڭا سيگز يەش طولغاچ‌دا مين سينى مكتبكه بيرورمن » دیدی.

رحيمگه سيگز يەش طولدی. اول مكتبكه كرور كوننڭ جيتوون آشقه.

نوب کوته باشلادی. کوز جیتدی؛ قر ئشلەری بتدی. منه بر چهارشنبه کون آتاسی رحیم گه : «اوغلم، مکتبکه کروب چغارمز؛ کیلەسی آتناغه اوقولار باشلانا ایکەن» دیدی.

رحیم اول کونی تون بویی مکتبکه بارو طورندا اویلاب یاتدی، کوزینه یونلەب یوقودا کرمەدی. ئیرته گیسن تاك بلەن طوردی. چەیدەن صوڭ آتاسی آنی مکتبکه آلوب باردی. خلفه رحیمنڭ آدن، آتاسینڭ آدن، فامیلیەسن، نیچه یەشندەلگن صوراشدیدا دفترگه یازوب قویدی؛ آندان صوڭ یاغملی غنه ایستدروب : «طرشوب اوقو، ساباقلارڭنی قالدرما، شنبه کون اوقولار باشلانور» دیدی.

ئەیدە مکتبکه !

بالالار ، ئەیدە مکتبکه ،
ئەتەچ قچقردی کوبدەن؛
تزیلگز کیل رەتکه !
قارادی قویاشدا کوکدەن،
قوشلار، قورتلار هەم کشی
هەر قایسی ئش باشلادی؛

هەر کمنڭ بار بر ئشی ،
برەودە ئشدەن قاچمادی. (٦)

حلیم بلەن عمادی.

بر کشینڭ حلیم آدلی اوغلی بار ایدی. اول بر وقتدەدە سابون بلەن یوونمی، ئوست باشن تازارتمی ایدی. شونڭ ئوچون مکتبدە ئیبدەشلەری آندان هەر وقت کولەلەر، آنی «شاقشی مالای» دییب یورتەلەر ایدی. بر وقت حلیم ئیبدەشلەرینه : «سز مینەن نیگه کولەسز؟ آتام ـ آنام یارلی بولغانغه، آلارنڭ میڭا یاخشی کییم آلوب بیره آلماولارینه مین عیبلیمینی ؟» دیدی. آڭا ئیبدەشلەری : «یوق، حلیم، بو ئشدە سینڭ آتا ـ آنالارڭ عیبلی تو گل، سین ئوزڭ عیبلی؛ قارا ئەلی عمادیغه : آنڭ آتا ـ آنالاری بیت سینکندەن بای تو گل، شولای بولسادا اول ئوست ـ باشن نیندی تازا یورته» دیدیلەر.

برنچی کتاب.

علی مکتبکه یوری باشلاغاچ بیك تیز اوقورغه، یازارغه ئویرەندی. علی مکتبدەن قایتقاندا کتابلارن آلوب قایتا؛ اول کیچ بلەن ئوستەل یانینه اوطرا،

آتا ـ آناسی، تەردەشلەری، سڭلەری آنڭ ئەیلەنەسینە اوطرالار. علی اوقی، بوتەنلەر باردا آنڭ اوقوغانن طڭلیلار. آتاسی بلەن آناسی اوغلاریڭ ئوسـ تینە قاراب کینەنوب طورالار. علی کتاب بلەن بیك دوستلاندی، اول آندان بردە آیرلمی ایندی.

ساباق حاضرلەو بلەن گنە ئش بتمی.

بر کـونی حبیب، ساباقلارن حاضرلەب قویدیدا کـتاب هەم دفترلەرن جییو شدرمیچی، ئیشك آلدینە اویتارغە چغوب کیتدی. اول اویناغان چاقدا، آنڭ سڭلی نسیمە قەرندەش آلوب آیسینڭ دفترلەرن صزغالاب بویاب بتردی ئیرتە کیسن حبیب، ئوستەل ئوستندە گی دفترلەرن تیز گنە جییوب بوقچاسینە سالـدیدا، مکـتب کـە یونەلدی. خلف، حبیبنڭ یازولارن قاراغاندا، آنڭ دفترلەرینڭ پچرانغانلغن کـوروب آنی پوچماققە باسدروب قویـدی. حبیب شـوڭە قایتقاچ آناسینە سڭلی نسیمەدەن یغلی یغلی زارلانورغە کـرشدی. آناسی حبیب کـە : «یوق، اوغام، موندا نسیمە عیبلی توگـل، سین ئوزڭ عیبلی. دەفترلەرڭنی نیچك طوری کیلدی ـ شولای تاشلاب قالـدرمیچی، تیوشلی اورنینە جییوشدروب قویغان بولساڭ، نسیمە آلارنی صزغالی آلـما ـ

غان بولور ایدی » دیدی.

هەر نەرسەنڭ ئوز اورنی بار.

کـریم کوندە ئیرتە بلەن ئوزینڭ ئەیبرلەرن ئزلەرگە کرشە. آنڭ بر اویوغی اورندق ئوستندە بولسا، ئیکنچیسی ئوستەل آستندا بولا، بر چیتگی کـاراواتدە بـولسا، ئیکنچیسن ئزلەب تابارغە ئەللە نی چاقلی وقت کـیرەك بـولا؛ کـتاب، دەفتەرلەری بـرسی هیچ قاشاغاسندا، بـرسی تەرەزە توبندە و بـرسی ئەللە قایـدا یاتا. تورلی یردە طوزیلوب یاتقان ئەیبرلەرن جیوب یوری، یوری کریم هەر کون ساباققە کیچگوب بارا، ساباقداشلاری آلدندا اویاتقە قالا.

جمعە کون.

آلتی کون اوقوب، یدنچی کون اوقولمی، جمعە کون،
کیلمەگان مکتب بالالاری، شوڭـا مکتبدە طن.
آتنا ئچندە ئیڭ قدرلی بر کون اول، بەیرەم کون اول،
باشقە کون ئشلەو، اوقو یاخشی، بو کون یاخشی توگل.
آلتي کون ئش، آلتي کون اوقو، هامان طوقتالمیچی،

آلتی کون بوینچا مکتبکه یوگور بر قالمیچی !
جمعه جیتسه طوقتا اوقودان، یازودان ، ئشلەمە ،
طور طنچ سین کون برینچا، ئوز ـ ئوزگنی کوچلەمە ! (۷)

یـورط حیوانـلاری نـیگه کـیرەك؟

قولوچ بابای، بر مالاینك ئتنی تاش بلەن بەرگـەنن کـوروب ، آکـا منه بو سوزلەرنی سویلەدی : « اوغلم، اویات توگلمی سیکا ؟ بز یورط حیوانلارمزنی قزغانورغە، یاراتورغە تییوش ، سین ایسە تاش بلەن بەرەسك . آلار بیت بزگە بیك کوب فایدە کیترەلەر. آت بزنی تارتوب یوری، بزنك ئوچون ئشلی . صییر بزگە سوت ، مای بیرە . سارق بزگە اویوق بەیلەرگە، کییم تگەرگە یون بیرە . تاوقلار یومورتە سالالار، یاسدق ، مندەر ئوچون ماماق بیرەلەر . ئت بزنك یورطمزنی، مالارمزنی، ئەیبرلەرمزنی ساقلی . حیوانلار آلار ئوزلەرن کم آشاتقانی، کم یاراتقانی، کـم ئیرکەلەگەننی بیك یاخشی آکـلیلار؛ آلار آنـدی کـشینی یاراتـالار، آنـك سوزن طکلایلار، آکـا ئیرکەلەنەلەر . »

آتـلارم.

قارا آتم کشنیدر، بار ئشنیده ئشلیدر ،
قردان یوکنی تاشیدر، صولو ، پچەن آشیدر .
آلا آتم بیك ماتور، اول چابارغا بیك باتر ،
آتلانغاچدان اول یارسوب، چابادر تاپر ، تاپر .
بزتك یورتاق آق کورەن، جابسا چغارا بوران،
اول آتقە ـ توگل ئەرەم، یاساتساك یاخشی آران .
بزدە کوك آت بار تاغن، سویگەن آتم آپیاغم !
سویەم آنك چاپقانن، بلەم ماتور تای چاغن . (۸)

تـایـچق .

بر آول کشیسینك آتی بلەن بر تایچغی بار ایدی. تایچق قردا آتقە ئشلەرگە او کایسزلی ایدی. منه بر کوننی کشی ، ئوزینك خاتونینە : « تایچقنی ساتساق نیچك بولور ایکەن ؟ » دیدی . بو سوزنی آنك سیگز یەشلك اوغلی صالح ئیشتکەچ یغلی باشلادی . آتاسی : « اوغلم، نیگە یغلیسك ؟ » دییب صورادی . صالح کوز یەشلەری بلەن : « ئەتی، مین تایچقنی بیك قزغانام . آنی ئوز بزدە قـالدرسانـا ، مین آنـی قارار ایـدم ، آشاتـور ، ئـچر ـ

تور ایدم » دیدی . صالح نڭ آناسی : « چنلابدا ، آتاسی ، آنی ساتوب کوبمی گنه آقچا آلورسڭ ، ئوزبزده قالدرساق نیچك بولور ایکهن ؟ » دیدی .

منه ئوچ یل اوزدی : تایچق ئوسدی ؛ ایندی صالح آکا آتلانوب ییرطرماتورغا کرشدی . تاغن بر یل اوزغاچ ، تایچق بوتونلهی زور آت بولدی ، تورلی ئشکه یاری باشلادی . اول ایندی اوکغان ، یوواش ، کوندهم بر آت بولغان ایدی . کشیلهر آنی ماقتاب بتره آلمی ، ئهلیدهن ئهلی : « بزنڭ صالح نیندی ههیبهت آت ئوسدردی بیت ئه ؟ » دی طورغانلار ایدی .

آول آتی نی اویلی؟

منه یاز کیلور : قرلاردا قارلار ئرر . مینی صوقاغه جیگهرلهرده ییر سوره باشلارلار . جهی کونی ئسسی چاقدا بولونلاردا پچهن چابالار ، منه مین شوندا پچهن تاشورمن . کوز کونی تاغن اندرغه آرش ، صولو ، بوغدای کولتهلهری تاشورغه طوغری کیلور . آول کشیلهری بازارغه آشلق ساتارغا ، ئهبیر آلورغا بارغان چاقدا ، تایغاق یولدا ، یا ئغر آستندا آچی جیلمگه قارشی یوریسڭ - قش کونی صووقدا ، تزدهن قارغه باتقان کویگه خوجانڭ آغاچ کیسکهنن ، چبق - چابق تویه گهنن کوتوب طوراسڭ . منه شولای

بزنڭ عمرمز ئش بلهن ئوتوب کیتهایندی .

* *
*

آلدی قولغه یورغیسن ،
کوتوچی : توررو - رو - رو ...
ئه آکارغه بر صییر ،
قارشی چقدی : مو ! مو ! مو ! ..
سین ، صییر ، کیت اورمانغه ،
بولونلارغه ، قرلارغه !
تیك قایترسڭ کیچ بلهن ،
جیلن طولی سوت بلهن . (٩)

صییرلارنڭ کوتودهن قایتووی .

آولدا کیچکه قارشی صییرلار ئوزلهرینڭ بوزاولارن کورر گه آشغا ، آشغا کوتودهن قایتالار . کوتو کرگهن چاقدا صییرلارنڭ آیاق آستندان کوز آچقیسز طوزان کوتهریله . آلارنڭ طویاقلارندان بر تورلی چیقلداغان تاوش ئیشتله . مالایلار ، کچکنه قزلار کوتو قارشیلارغا آول اوچینه بارالار . آول چیتنده گی چیرهم ئوستنده اویناب شایاروب ئوزلهرینڭ صییرلارن کو -

تەلەر. كوتو آول اوچینه كیلوب جیتكەچ‌دە هەر كم ئوز صییرن ئانوب آیروب آلاداء یورطینه آلوب قایتا. آنالار، آپالار صییرلارنی قاپقا آچوب قارشیلیلار، آزبارغه یاووب ساوالار. كـون بـوی قردا تورلی ئولانلەر آشاب یورگـەن صییرنڭ سوتی كوب هەم قوی بولا.

سارق.

یاز كونی سالقون چاقدا سارقنڭ یونن قرقانلارایدی. خدای آنی قزغانـدی‌دا كـونلەرنی جلیتوب یبەردی. سارق جلندی هەم بیك شادلانوب قرغه چاوب چغوب كیتدی. كوزگە قارشی آنڭ یونی تاغن ئوسدی. بزنڭ رحیم‌دە جەی بویـی سیكروب اویناب اوزدردی. منه صووق قش كـیلدی. رحیم ئیشك آلدینه چغا آلماس بولدی. اول تەرەزه یانندا اورندقه اوطروب طشدا یابالاق ـ یابالاق قار یاوغاننی موكـایوب قاراب طورا ایدی. منه آناسی آكا سارق یونندان بەیله‌گەن جلی كولمەك بلەن جلی اویوق كیدردی. رحیم یوگوروب اورامغه چغوب كیتدی هەم مالایلار بلەن راحتلەنوب چانا تارتوب اوینارغا طوتندی.

تابقر كەجه.

بویوك تكه بر تاونڭ قریندا تارغنه بر صوقماق بار ایدی. صوقماقنڭ

بر یاغی تاو، بر یاغی بیك تیرەن چوقور ایدی. منه شول صوقـماقدا ئیكی كـەجه اوچراشدیلار. صوقماق بر گنه كەجه ئوتەرلك بولوب، ئیكیسینه بر یولی ئوتەرلك توگـل ایدی. كـەجەلەرگە آرتقه بورلوب كیتوده قورقنچ، آلغەدا كیتوب بوامی. ایندی نی ئشلەرگە؟ كـەجەلەر بر ـ برسینڭ كوزینه قاراب اویلانا باشلادیلار. شوندان صوڭ بر كەجه ساقلق بلەن گنه تزلەندیدە، آیاقلارن بوكلەب، یرگه تسلوب یاتدی. ئیكنچی كەجه بیك ساقلانوبقنه آنـڭ آرقلی اوزوب كیتدی. شولای ایتوب كـەجەلەر ئیكیسیده ئیسەن ساو ئوز یوللارینه یونەلدیلەر.

علی بلەن كەجه.

بزنڭ علی بیگرەك تاتو كـەجه بلەن،
منه كـەجه قاراب طورا تەرەزەدەن،
علی آنی چیرەم بلەن تونـاق ئیته،
كەجه رحمت اوقی، ساقالن سلـكته. (۱۰)

پسی بالالاری.

بزنڭ پسی قایا كـیتكەن؟ یابققان، آچققان كـیلش بر گنه كـورندی‌ده،

تاغن یوغالـدی . بز آنی ئزەرلی باشلادق . بـر وقت کـورەمز : پسی میچ باشینه سیکروب مندیدە ، پوچماققه کـروب یوغالدی . قاراساق ، آندا بیك کچکنه ، کـچکنه گنه آلتی پسی بالاسی بار . آلارنڭ کوزلەری آچلماغان ، بورونلاری بلەن قابشانوب آنالارن ئزلیلەر ایدی .

ئیرتهگیسن بز میچ باشینه سوت مندردك . نی کـوزمز بلەن کوریك : پسی ئوزیدە یوق، بالالاریدا یوق ایدی . بز آلارنی میچ آراسندان ئزلەب تابدق ، آنالاری یوری یەشرگەن ایکەن. پسی بالالاری بیك تیز ئوسدیلەر، کـوزلەریدە آچلدی ، ئوزلەرینه تەلینکه گه سلوب بیرگـەن سوتنیدە آشی باشلادیـلار . صوڭغا تابا پسی آلارغه آوزینه قابـوب طـچقانلار کـیتره هەم آلارنـی طچقان آولارغا اویـرەته ایدی . بـر آزدان اول بالالارینه : « زور بولدڭز ایندی، حاضر ئوز کونڭزنی ئوزڭز کورڭز ! » دیدیدە آلارنی بـوتونلەی تاشلادی . بز پسی بالالارینڭ بـر بیك ماتورن ئوزمزگـه آلوب قالدقدا ، بوتەنلەرن قەردەشلەرمزگـه ، ئولەشدك .

پسی یـوقـلـی .

آل آیاقلارغه باشن قویغاندا یوقلی، توش کوره ،
توشدەدە طچقان، کوسی خلقی بلەن اول ئش کوره .

بر کوسی یوگوره ئیمشدە ، بوقوغان توسلی بولا ،
هەم قووب یتکەندە موینندان بوغان توسلی بولا .
چیتدەرەك ئوچ ـ دورت پسی چیچقلار آولیلار ئیمش ،
ئوی توبەسندە جیولغانلار ، مراولیلار ئیمش . (١١)

پسی بلەن کوسی .

بزنڭ زور بـر پسیمز بار ایـدی. اول پسی یەشرەك جاغندا طچقانلار، کوسیلەرنی بیك شەب طوتا طورغان ایدی . بر وقت قار بازندان بیك دەو بر کـوسی سیکروب چقدی. پسی آنـی قووب جیتدیدە، طـوتوب آلماقچی بولدی . لـکن کـوسی بیك کـوچلی هەم اوسال ایکەن پسینی کـورگەچ ، اول ئەیلەندیدە ، آرت آیاقلارینه باسدی هەم ئوزینڭ ئوتـکن تشلەری بـلەن پسینڭ بورنن ئله کـدروب آلدی . بزنڭ پسی بیك باتر ایدی، شونڭ ئوچون اول کـوسیدەن قورقوب قاچمادی ، آنڭ بـلەن صوغشورغا طوتندی . اول آنی تشلەری بلەن تشلی ، طرناقلاری بلەن طرنـی باشلادی . آخـردا پسی کوسینی جیڭدی، بووب حالدەن تایدردیدا، ئویگه آلوب کروب خدمتچی قز فاطمانڭ یاتاغینه کیتروب تاشلادی . خدمتچی قز بیك آچولانوب، پسینی یووش چوپرەك بلەن قینادی . درستن ئەیتکەندە اول آنـی قینارغا توگـل ،

ئیرکـەلەرگـە ، باشندان ضیپارغا تییوش ایدی . پسیلەرنی طچقان ، کـوسی طوتار ئوچون گـنە آسریلاردا بیت .

تابقر کـوسیلەر.

بر خاتون چولانغە شیشە بلەن کـیندر مایی قویغان، آنڭ آوزن بوکـو بلەن طققان ایدی . بر کونی خاتون چولانغە چقسا ، نی کوزی بلەن کور ـ سن : شیشەنڭ بوکـوسی یوق ، ئچندەگـی مای یارتیغەغنە قالغان ایـدی . بو ئشکە خاتوننڭ ئیسی کیتدی . منە اول کوزەتوب طورا باشلادی . بر وقت چولانـدان شاتـرداغان ، چیقلداغان تاوشلار ئیشتلدی . خاتـون یوگوروب باروب یارقدان قاراب طـورا باشلادی . نـی کـوزی بلەن کـورسن : شیشە یانندا‌غی تارتما ئوستندە بر کـوسی اوطرا ؛ منە اول شیشەغە تاغن‌دا یاقنراق یاشدی‌دا ، قویروغن شیشە گـە طغوب ییبەردی . ئیـکنچی بر کـوسی ایسە شونـدا تیك کـنە نەرسەدر کوتوب طـورا ایدی . برنچی کـوسی شیشەدەن قویروغـن تارتوب چغارغان ایـدی ، تگی کـوتوب طورغان کـوسی آنـڭ مایـلی قویروغن صوورورغە طوتندی . صوڭندان بـو کوسی ئـوزی تارتما ئوستینە منوب قویروغن شیشە گە طغوب چغاردی . تگیسی ایسە آنڭ قویرو- غن صوورا باشلادی. ایندی خاتون ماینی کم اورلاغانلقنی بلدی هەم چولانغە

زور بر تەبی قویدی .

طچقانلار.

طچقاننڭ کـوزلەری قاب ـ قارا بـولا ، جلطراب طـورا . آیاقـلاری کـکـچنە ، تشلەری ئوتکن بـولا ، قولاقلاری یـوغاری کـوتەرلوب طورا . قـویروغی ییردەن سویرەلە ، ئـوزی ئوستینە صورو طـون کـییوب یوری . منە شوندی ئیدەن آستی قاراقـلاری ـ طچقانلار ئـوزلەریننڭ ئـونلەری یانینە کـیـکەشکـە جییولدیلار . بولار ئـوی خوجاسیننڭ صوخارین نیچك ایتوب ئونگە آلوب کـرو طورندا سویلەشەلەر ایدی . کیکەش بتکەچ ، آلار صو . خارینی کـیمرورگە طوتندیلار . هەر بر طچقان صوخاریننڭ بر چیتن کیە . روب ئلەکدروب آلوب کیتە ایدی . شولای ایتە طورغاچ ، طچقانلار بوتون صوخارینی ئونلەرینە تاشوب بتردیلەر .

ئت .

ئت کشیگە تیز ئیەلەنە طورغان زیرەك ، آ کـلی ، فایدالی بر حیوان . قایسی ئتلەر ئیەسز بـولوب تاشلانغان سویـەکـلەرنی گـنە کـیمروب کـون ئیتەلەر. قایسیلاری یـوگورك بولغانغا صونارچیلار قولندا قدردە گە طورالار . قای بر ئتلەر آول کشیلەری قولندا یەشیلەر . آلارنڭ یورطلارن ، کـوتولەرن

ساقليلار. قايسيلارى بيك ئوتكن بولوب تورلى خدمتلەرگە ئويرەنەلەر . ياز غن وقتندا ئوى ئچندە قالغان نەرسەلەرنى ، بالالارنى كوتەروب آلوب چقا رالار. قش كونلەرندە قردا ئوشوب ئولگەن كشيلەرنى ، ئەيىر اورلاغان قاراقلارنى ئيسنەنوب ئزلەب تابوب بيرەلەر.

حيوانلارنڭ سوز كورەشدرووى.

بر كوننى آت ، صيير ، سارق هەم ئت ئوز آرا سوز كورەشدرە باشلا ديلار. آت : « خوجا مينى آرتغراق ياراتا ، نيگە ديسەڭ : مين اڭا فايداليـ راق : مين آنڭ بلەن بر گـە قردا ئشليم ، آنڭ صوقاسن ، طرماسن تارتام . اول ئوزى ميڭا آتـلانوب يورى ، مينى جيگوب قردان كولتە تاشى اور ماندان اوطون آلوب قايتا ، مين بولماسام ، آنڭ كونى ناچار بولور ايدى » ديدى.

صيير : « مين بولماسامدا، خـوجانڭ طورمشى شەب بولماس ايـدى . نيگە ديسەڭ، مين آنڭ ئوزن، خاتونن، بالا ـ چاغاسن، سوتم بلەن طويد زوب طورام » ديدى .

سارق : « مين خـوجامنى كـييندرو ئـوچون يونمنى قـرقتوب صووقە تـوزەم ، ئـەگـەر مين مـوڭـا كـونـمەسەم ، اول طـوڭـار ايـدى »

ديـدى .

بولارنى طڭلاب طورغان ئت : « دوروست، خوجاغە سزنڭدە فايداغز تييە ، اول طوريـدا سويلەبدە طوراسى يوق . لاكـين مين آڭـا سزدەن فايداليراق : مين خوجانڭ بارلق نەرسەلەرن ، كـلەتندەگى آشاغن ، بازداغى سوتن ، ئوى جهازلارن، كـييم ـ سالومن ، سزنىدە ، خوجانـڭ ئوزندە ساقليمن » ديدى . بولارنى طڭلاب طورغان خوجا : « يوققە سوز كـو ـ وەشدرەسز : ميڭـا سزنڭ بار گـزدا فايدالى هـەر قايسيڭز ئوز ئشندە بيك گيرە كـلى . ئوز اورنندا بيك فايدالى » ديب ، آلارنڭ سوزن كيسدى .

يـومـورقە باسقان تاوق .

منە ياز كونى قوياش نغراق قزدرا باشلادى : تاوقلاردا يومورقە سالور ـ غە طوتنديلار . ئەنييم آلارنى ئويگە كرتدى . كـاملە آپا آلارنى ئوز قولى بلەن آشاتا هەم يومورقەلەرنى صانى ايدى . كـينەت قارا تاوق يوق بولدى . ئزليمز، ئزليمز هيچ تاووب بولمى . اول ميچ آستينە كروب اوطرغان ايكەن، كاملە آپا آنى تارتوب چغارماقچى بولغان ايدىدە چغارا آلمادى . قاراساق، آنڭ آستندا دورت يومورقە بار ايكەن . ئەنى بزگە : « تيمە گز تاوققە ، اول بالا چغاروغا تلى » ديدىدە، آنڭ آستينە تاغن آلتى يومورقە قويدى .

مين : « قارا تاوق يومورقەدان نيچك بالا چغارا ايكەن ؟ » دييب اويلادمدا، هەر كون تاوقنى كوزەتوب طورا باشلادم . قاى چاق تاوق اويادان چغوب آشارغا كيته طورغان ايدى. اول كيتكەچدە، مين اويا يانينه باروب يومورقەنى طوتوب قاری ايدم ، يومورقە جلى بولا طورغان ايدى . قولاغيمه قويوب قاراسام ، بردە تاوش-طن ايشتامی ايدى ؛ سلكتوب قاراسام ، يەمورقە ئچندە سلكنگەن نەرسەدە بلنمی ايدى . بر وقت ئەنيدەن :

ـ ئەنكەی، وات يومورقەنی، آنڭ ئچندە نی بار ايكەن ؟ قاريق ئەلی، دييب ئوتندم . ئەنی ميڭا : « واتارغا يارامی، آنی واتقاچ يومورقە ئچندەگی بالا بوزولا » دييب جواب بيردی .

چبشلەر.

تاوق يومورقەلار ئوستندە ئوچ آتنا اوطردی. بر وقت مين ميچ آستندان «چيق، چيق ! » ايتكەن تاوش ئيشتدم. بو نی بو ؟ دييب ئويلادمدا، مين ئيلوب ميچ آستينه كوز سالدم، بر نەرسەدە يوق ايدى . تاوقنی قوزغاتوب قاراغان ايدم، آنڭ آستندا يومورقەلار آراسندا كچكنەگنە ساب ـ ساری بر چبش طورا؛ آنڭ ياندا يومورقە قابغی ياتا. تاغن شوندا بر يومورقە تيشلگەن، آندان بر چبشنڭ باشي كورنوب طورا ايدي. « ئە » ـ مين ئەيتدم :

« چبش يومورقە ئچندە ئوسە ايكەن » ديم.

شول كوننڭ ئيرتە گيسن يومورقەلارنڭ باری‌دا يارلوب، چبشلەر چقدی، تيك مين كوب طوتوب سلكتكەن يومورقەدان غنە چقماغان ايدی. چبشلەر يومورقەدان يارلوب چققاچ‌دا آنالاری آرتندان يوگروب كيتديلەر، تاوق ايسە بالالارن آشارغا، چوبلەرگە ئويرەتە باشلادی. « قت، قت ! » ايتوب اووالچقلارنی چوبلەب آلادا، بالالارينڭ آلدينە تاشلی. چبشلەر ايسە آنالارينڭ كوزينە قاريلاردا، بورون اوچلاری بلەن اووالچقلارنی ئلەكدروب آلالار. كونلەر تاغن‌دا جليتا باشلاغاچ، چبشلەر آنالاری بلەن ئيشك آلدی بوينچا يوگورە، اورلوقلار چوبلی، قورتلار آولی باشلاديلار.

قاز .

ياز كونی بزنڭ قاز سەكی آستينە كروب چغوب يوری باشلادی. بر كونی ئەنيدەن : « قاز حاضر نيگە سەكی آستينە كروب يوری باشلادی؟ قش كونی كتەكدە طورغان ايدی بيت، كونلەر جلنغاچ نی ايندی نيگە ئويگە كرتەسز ؟ » دييب صورادم. ئەنی ميڭا : « قاز حاضر يومورقە باسا، تيزدەن آنڭ بەبكەلەری چغار» ديدی. مين قاز يومورقەسن كورگەنم يوق ايدی . بر وقت قاز آشارغا چغوب كيتكەن آرادا سەكی آستنداغی اوياغا

قولمنی طغوب بر یومورقه‌نی آلماقچی بولدم. قاز یومورقه‌سی بیك ده‌و بولا ایکه‌ن : اوچیمه صیمادی. ئیکی قولمنی بر یولی طغوب یومورقه نی کوچکه چغاردم؛ قارادم‌دا ئورنینه قویدم. بر نیچه کونله‌ر ئوتکه‌چ قازنك به‌بکه‌له‌ری چقدی؛ بارلغی اون بر به‌بکه ایدی. اوزله‌ری بیك ماتور، یه‌شل خه‌تفه‌ده‌ن یاسالغان توسلی ایدیله‌ر. باشدا به‌بکه‌له‌رنی تاباغه کوریه ئیزوب بیروب ئویده آشاتدق. یبر کیبه باشلاغاچ ئیشك آلدینه چغاردق. تیزده‌ن ئیش آر یاغینه ساقلاب به‌بکه ئوله‌نی آشاتورغه آلوب چغوب کیتدك. به‌بکه ساقلاو قزقلی بولسادا یالان آیاق یوری، یوری آیاقه چبی چغوب یوده‌توب بتره طورغان ایدی.

ئورده‌ك بله‌ن به‌بکه‌له‌ری.

ئورده‌ك ئوزینك یاکْا طوغان به‌بکه‌له‌رن صو یانینه آلوب بارا. به‌بکه‌له‌ر باشدا صوغه کرگه قورقالار، تارتنوب طورالار. شول وقت آنا اورده‌ك صونك ئچینه‌ره‌ك کره‌ده، به‌بکه‌له‌رن بیك طرشوب چاقرورغه طوتونا. بالالار آلای‌دا کیلمه‌سه‌له‌ر، ئورده‌ك صوغه چوموب کیته، صو ئوستنده آنك قوی- رغی‌غنه کورنوب طورا. آنك اوزون موین ئوستنده طورغان باسی صونك تووینه جیته. اول ئوزینك قالاق شیکللی کیك بورونی بله‌ن بالچقلی صو

آلوب چغا، باشن کوته‌روب تشله‌ری آرقلی صونی سوزوب چغارا، آنك آوزندا قورتقنه قالا. منه اول به‌بکه‌له‌رینه شونی کورسه‌توب قزقدروب چاقرا. به‌بکه‌له‌ر جیمگه قزغوب صوغه کرده‌ر، چیقلدیلار، بر - برسینه برلشه‌له‌ر، قورقا، قورقا آنالاری یانیه آتلالار. آنالاری یانینه باروب جیتکه‌چ ایندی آلار اول حه‌دلی قورقمیلار. منه آلار آنالارینه یلشوب، بووادا بر آلغه، بر آرتقه یوزه‌له‌ر : کیچکه چاقلی صودان چقمیلار. ئیکنچی کونی به‌بکه‌له‌ر تاغی‌دا باترایالار، بر نیچه کونده‌ن صوك بوتونله‌ی شه‌ب یوزه‌رگه اویره‌نوب جیته‌له‌ر.

قارلیغاچ.

کوبده‌ن تو کل بزنك ته‌ره‌زه قابقاچن،
اویا ئیتدی مینم سویگه‌ن قارلیغاچم.
اول کون بویی آوزی بله‌ن بالچق تاشی،
بالچق بله‌ن ماتور ئیتوب اویا یاسی.
کوب ئشله‌دی ئیرنمیچی، بارا، بارا،
چغاردی اول ماتور، ماتور بالالاردا.
آچقسالار قارلیغاچنك بالالاری،

چـبن، چـرکی طوتوب قـایتا آنالاری.
قـارلیغاچم یـه‌مسز اوزون قارا تـونده،
قـاتـی یـوقـلی اویاسنـدا آلمی طن‌دا. (۱۲)

چپچقلار.

چپچقلار ئوزلوکسز چرلدیلار، ئوی توبه‌سی قرییندا‌غی بـر تاقتا آستینه ئه‌لی کره‌لر، ئه‌لی چغالار ایدی. ـ « شول تاقتا آرتندا اویا بوقمی ایکه‌ن ؟ » دیـدیله‌رده، بالالار باسقچ قـویوب، منوب قـارادیلار. چنلاب‌دا آنـدا اویادا کچکنه گنه چووار یومورقه‌لار یاتالار ایدی. عزیزنك آپیی : «تیمه ، عزیز، قاراب قاریق ئه‌لی، بو یومورقه‌لاردان نیله‌ر چغار ایکه‌ن ؟» دیدی.

بر تونی قاتی جیل ـ داول کوته‌رلدی. تاقتانی آلوب ییرگه تاشلادی. بالالار ئـیرته گیـسن نـی کوزله‌ری بـله‌ن کورسنله‌ر : ئیشك آلدندا، ئچنده واقنه چپچق بالالاری بولغان اویا یتا. چپچق بالالارینه یون چقماغان ایدی ئه‌لی، ته‌نله‌ری کوم ـ کوك، بورون اوچلاری ساب ـ ساری ایدی؛ ئوزله‌ری آوزلارن زور ئیتوب آچوب، بـیك موڭلی چیقلدیلار ایـدی. ایـندی نـی ئشله‌رگه؟ منه بالالار اویانی آلدیلاردا ساقلق بله‌ن گنه تاغن توبه‌گه اورناشـ دردیلار، آندان صوڭ نی بولور ایکه‌ن، دیـیب قاراب طورا باشلادیلار. مـنه

اویاغه بـر چپچق اوچوب کیلدی، آنڭ آرتندان ئـیکنچیسی کیلوب چقدی. بولار بر آز ئه‌یله‌ندیله‌ر ـ طولغاندیلاردا کیری اوچوب کیتدیله‌ر، بـر آزدان صوڭ بالالارینه قورتلار، صووالچانلار آلوب کیلدیله‌ر. بالالار موندان صوڭدا چپچقلارنڭ نیچك آزق تاشولارن قاراب طورغالادیلار. کوب‌ده ئـوتمه‌دی چپچق بالالاری جیتلـکدیله‌ر، قاناتلاندیلاردا اویادان چغوب اوچوب‌دا کیتـ دیله‌ر.

IIII

بـاقـچـا :

غلمان بابانڭ باقچاسی بوتـوب آولدا بـرنچی باقچـا. بابای باقـچاسن بیك طرشوب قاری، کونن، تونن شونـدا اوزدرا. آنـدا بیك هه‌یـبه‌ت آلماـ غاچلاربار. آلار ته‌ملی آلمالار بیـرله‌ر. چییـه، آرمـود آغـاچـلاری دا بار، تورلی جیله‌ك قوواقلاری بیگرمك ده کوب. بو باقچادا قارلیغان، قورا جیـلهـ گی، ییر جیله گی تاغن باشقه جیله‌کـله‌ر بـیك اوڭالار. غـلـمـان بابای بال قورتلارن دا بیك یاراتا. آنڭ باقچاسینڭ بر جیتینه اومارتالار اوطرتـلغـان. یاز کونی آغاچلار ماتور چه‌چکه‌له‌ر بله‌ن ئورتولـگه‌ن چاقدا غلمان بابایـنڭ باقچاسینه قاراو بیك کوڭللي ! جه‌ی کوني آغاچلاردا چیمشله‌ر، قوواقلاردا

جیله کله‌ر ئولگور گه‌ن چاقدا بیگره‌ك ده راحت . یاز باشندان آلوب ، کوز آزاغینه چاقلی غلمان بابای ئوزینك باقچاسندا ئشلی : ئه‌لی قوروغان بوتاقلارنی کیسه، ئه‌لی کوچروب اوطرتقان آغاچلارینه صو سیبه . جیمشله‌ر ، جیله کله‌ر ئولگوره باشلاغاچ ، غلمان بابای باقچاسندان بوتونله‌ی چقمی دیرلك : کوندوز جیمشله‌ر ، جیله کله‌ر جییا ، تونله باقچاسن قاراوللی .

آلماغاچ .

اورماندا یه‌ش بر آلماغاچ ئوسه ایدی . بر وقت اورمانغه قولینه تیمر کوره‌ك طوتقان باقچاچی کیلدی ده ، یه‌ش آلماغاچنی کوروب : « آغاچی هه‌یبه‌ت کورنه ، بر ئشکه یارار ئه‌لی اول میکنا ! » دیبب اویلادی هه‌م آنی ساقلق بله‌ن گنه قازوب آلدی‌دا ، ئوینه آلوب قایتوب یاخشی یرگه اوطرتدی . ئیکنچی یلدا باقچاچی آلماغاچنك یوغارغی یاغن کیسوب آلدی دا کیسك اورنینه یاخشی آلماغاچ بوتاغن به‌یله‌ب یالغاب قویدی ، یالغاغان اورونی صلاب جب بله‌ن به‌یله‌دی . تیزده‌ن بوتاق آلماآغاچ بله‌ن یالغانوب ئوسوب کیتدی ، هه‌م ئوچ یلدان صوك آپاق چه‌چه کله‌ر آتدی . چه‌چه کله‌ر قویولغاچ ، آلار اورننداتهملی قزل آلمالار پشدی .

باقچامز .

کچکنه باقچامزده
ئوسدر جیله‌ك آندا ،
یافراقدا چق یالتری
قویاش چققان چاغندا .
ماتور قوشلار سایریلار ،
جیکل جیلله‌ر ئیسه‌له‌ر ،
باقچامزدا چه‌چکه‌له‌ر
ماتورلانوب ئوسه‌له‌ر .
ئه‌تکه‌یم هه‌م ئه‌نکه‌یم
باقچاغه بز چغامز ،
یرگه آشیاولق جه‌یوب ،
شادلانوب چه‌ی ئچه‌مز . (۱۳)

توته‌ل باقچاسی .

نوری بابای بوتون آول کشیله‌رنده‌ن ئوزینك بر یاخشی ، فایدالی ئشی بله‌ن آیرولا ایدی : آنك منه دیگه‌ن توته‌ل باقچاسی بار ایدی . بابای بو باقچاغه بره‌نگی ، طورما ، کیشر ، چوگوندر ، قبیار ، که‌بسته هه‌م باشقه یه‌شلچه‌له‌ر چه‌چه ، اوطرتا ایدی . آنك قبیارینك ته‌ملیلگی ، که‌بسته‌سینك ئیریلگی بوتون تیره ـ یاققه تارالغان ایدی . نوری بابای ئوز باقچاسندا بیك طرشوب ئشلی ایدی ؛ قارلار ئروب بتوب یرله‌ر کیبکه‌چ ده ، اول کون بویی باقچاسندا قایناشا ایدی . یرنی سورو ، طرمالاو ، توته‌لله‌ر یاساو ، یه‌شلچه‌له‌رنی چه‌چو ، اوطرتو بارسی‌دا یاز کونی ئشله‌نه . جه‌ی کونی توته‌ل باقچاسینك

ئشی کوب بولمی : تیك توته‌لله‌رده گی ئوله‌نله‌رنی اوتارغه، صو سیبه‌رگه گنه قالا . بو ئشله‌رنی نوری بابایننك بالالاری باشقارا ایدی .

V

بـاسو .

جه‌ی کونی باسودا بیك کوكـللی بولا . بر یاقدا سارغایوب، ئولگو ـ روب کیلگه‌ن آرش دولقونلانوب طورا ، آنـك ئوستنده سابان طورغایلاری سایری ، آراسندا تار تار قچقرا . آرش باصووی بـله‌ن ره‌تده‌ن یه‌شل پالاس کبك بولوب ، سابان آشاغی یاتا . آندان آریـراق قارا بغدای آپـپـاق بولوب چه‌چه‌ك آتوب اوطرا . آنك ئوستنده کوبه‌له‌کله‌ر اوچوب اوینیلار، چه‌چه‌ك. له‌رنی ئوبوب ، ئوبوب کیته‌له‌ر. قارا بغدای چه‌چه‌کنده‌ن بال ئیسی آنگقوب طورا. شوندا بال قورتلاری بیك طرشوب بال جییالار . یراق دا توگل تاقر باسو یاتا . آندا یه‌رنی یاخشرتو ئوچون آول خلقی تیرس توگه .

سالام بلـه‌ن اورلوق .

ئیگـنچی جیرگه اورلوق چه‌چدی . یاز کونی باسو آچق یه‌شل توسده‌ـ گی ئوله‌ن بله‌ن ئورتولدی ئیگنچی :«آشلق بیك هه‌یبه‌ت تیشولگه‌ن ایکه‌ن» دییب

شادلاندی . یه‌شللك :«نیندی ماتتی! ئیگـنچیگه مین کیره‌ك نه‌رسه آخری!» دییب ئیریله‌نوب قویدی . منه بر وقت یه‌شللك بتدی ، باسودا بـوبوك سالام کورنه باشلادی . ئیگـنچی تاغی قووانوب :« آشلق اوگثار آخری» دیدی . مونی ئیشتکه‌ن سالام ئیریله‌نوب ، باشن کوته‌رگه‌نده‌ن کوتـه‌ره بارا هه‌م : «مـین ئیگـنچیگه بیك کیره‌ك آخری !» دییب اویلی ایدی. منه سالام باشاق چغاروب ماتورلانوبراق کیتکه‌چ ، تاغی‌دا ئیریله‌نه توشدی ، لاکن اول ئوزینه ئوره قاتوب طوروورغا ئیرك بیرمه‌گه‌ن ، آنی هامان یه‌رگـه تـابا بـوككـه‌ن باشاقلارغه غنه بیك آچولانا ایدی ، هه‌م :«بـو باشاقـلارنی تیـزره‌ك ئوزوب تاشلامیچی ، ئیگـنچی‌نی قاراب طورا ایکه‌ن ؟» دییب قزا ایدی . باشاقـداغی اورلوق ایسه ماقتانمیچی ـ نیتمیچی ، طن‌غنه ، کونده‌ن ـ کون پشـه طولا ، نغی ایدی . ئیگـنچی ده باشاقـه قاراب :«الـهی بیـرگه‌نگـه شکر» دییـب شادلانا ایدی . آشلق ئولگورگه‌چ ، ایگنچی آنی اوروب آلدی‌دا ، کولته‌ـ له‌رنی اندرغه تاشوب ئویوب قویدی . بر آزدان کولته‌له‌رنی صوغوب، اورـ لوقلارنی سالامدان آیروب آلدی . سالامنی ئیلتوب صیرلار آستینه جه‌یدی ، اورلوقلارنی ایسه کلهت بوراسینه سالوب قویدی .

بـولـون .

جه‌ی کونی بولونغه بارساك ، جان راحتله‌نوب ، کوگـل کوته‌رلوب کینه.

بولون اوچی، قرییی یوق توسلی بولوب جەیلوب یاتا بویوك قویی ئولەننی یروب یورو چیتن بولا. قوش ـ قورتلار، قوئغزلار، کوبەلەکلەر، چیکرتکەلەر بولوننی جانلاندروب طورالار. بولوندا بیك کوب قوشلار، اویا یاساب، بالا چغارالار. بولوندا یورگەندە «پر!» ئیتوب اویالارندان اوـچوب چغوب کیتکەن قوشلارنی بیك یش اوچراتورغا طوری کیله.

پچەن ئوستندە بولون کشی بلەن طولا. ئیرلەر رەت، رەت تزلوب جرلی جرلی پچەن چابالار، آلارنڭ «چژ، چوژ!» ئیتوب چالغی یانولاری بوتون بولوننی یاڭغراتا، خاتون ـ قزلار طرماوچ بلەن پچەن جییالار، آلار جییوب قویغان کچکنە، کچکنە کوبەلەرنی ئیرلەر چومەلەگە کیتروب سالالار. بر وقت بولون تاب تاقر بولوب قالا، آندا تیك پچەن چومەلەلەری گنە کورنە.

اورمان.

اورماندا تورلی آغاچلار ئوسە، آلارنڭ قایسیلاری «یافراقلی آغاچلار» دییب، قای برەولەری «ئینەلی آغاچلار» دییب آتالالار. قایون، یوکە، اوـساق، ئیمەن کبك یافراقلی آغاچلار جەی کونی گنە یەشل بولوب طوراـلار؛ کوز کونی آلارنڭ یافراقلاری سارغایوب قویولا باشلی. قش کونی آندی آغاچلار بوتونلەی یافراقسز، یالانغاچلانوب قالالار. چرشی، نارات

کبك ئینەلی آغاچلار جەی دە، قش دا یەشل کویکە طورالار. کشیلەر آغاچـدان ئویلەر، سارایلار، باشقە قاراتیلار سالالار هەم اوطونغە کیسەلەر جەی کونی اورماندا جیلەك، چییە هەم باشقە تورلی جیمشلەر پشە، قوشلار سایری، تورلی جەنلکلەر اوچری.

اورماندا.

طویغانچی قاریەن،
کوز آلمیم اورماندان،
آغاچلار یافراقغە
اورالغان، چورنالغان.
خوش ئیسلی چەچەککە
یزەنگەن ئولەنلەر.
خەتفەدەی یەم ـ یەشل
خوش ئیسلی چیرەملەر.
اورماندا بلبللار،
آغاچلار سایلاشوب
قوتلیلار جەی کونن

جرلاشوب، سایراشوب .
یلغالار قویاشدا
یاتالار یالتراب ،
آغالار چیشمه‌لر
جر جرلاب ، شالتراب . (١٤)

آق قایون.

یافراقلاری یه‌شل آق قایوننك ،
خه‌تفه جه‌یگه‌ن کبك هه‌ر یاغی ،
ئه‌یله‌ن ـ به‌یله‌ن اوینی یه‌ش بالالار ،
گورله‌ب طورا هه‌ر کون تاو یانی .
یه‌ش بالالار ، بیگره‌ك ماتور قزلار ،
آق قایوننی سویوب ماقتیلار ،
جه‌ی باشندا یلدا سابان بتکه‌چ ،
آق قایوندا به‌یره‌م یاسیلار . (١٥)

یلغا.

بزنك آول «تاشلی» یلغاسینك باشینه یاقـن یرگه اوطرغان، اول یرده

یلغا بیك تار، بیك کچکنه . مین ئه‌تی بله‌ن « تاشلی » یلغاسینك چققان اورنینه بارغانم بار . بزنك یلغا بر تاو توبنده گی کچکنه گـنه چیشمه‌ده‌ن قایناب چغا ایکه‌ن . چیشمه‌ده‌ن چققان صو آقرن‌غنه جه‌یلوب ، ئوزینه تارغنه بر یول یاساغان. صو توبه‌ن تابا آققان ساین، آنك یولی کیکه‌یه بارغان . صو شول یول بله‌ن بزنك آول یانینه‌دا کیلوب جیتکه‌ن ، آندان‌دا اوزوب کـیتکـه‌ن . بزنك آول طورندا تاشلی یلغاسی بیك تار . جه‌ی کونله‌رنده آنك صووی کیبه‌رگه یاقنلاشا، جه‌ی کونی صونی کوبه‌یتر ئوچون آول طورندا صونی بووب قویالار . صو کوب جییولغاچ، بووانی یروب کـیتمه‌سن دییب ، صونـی بووا ئوستنه یاتروب قویلغان بر اولاقدان آغزوب طورالار . یاگغر کوب یاوغان یللاردا بووامز یرلوب‌دا کیتکه‌لی . بزنك آولدان توبه‌ن یلغامزنك بولونی بیك ماتور. کیك بولون اورتاسندا یلغا صووی تارغنه یول بله‌ن تاللار، قامشلار ، کوره‌نله‌ر آراسندان آغا. بو بولوندا بیك کوب کولله‌ر بار . کولله‌رنك قایسیلاری اوزونچا ، قایسیلاری توم ـ تو گه‌ره‌ك بز اول کولله‌رگه بالق طوتارغا بارامز .

❋ ❋
❋

بوز کیکه‌چ ، یر کیکه‌چ ،   صاف، آیاز کونله‌رده ،

کیتەرمن یول بلەن، زەنگەر ـ صو اورمانغا .
کوبەلەك قووارمن ، چەچەکلەر جییارمن ،
شادلانوب جرلارمن ، کوڭللی بولغانغا .
کوب یورسەم، اویناسام، ئسسیدە تیرلەسەم،
چومارمن تیزگنە، کوموشدەی کوللەرگە. (١٦)

VI

کوز .

کوز کیلە، کونلەر قسقارا. تونلەر اوزایا باشلی.قویاش سیرەك کورنە . آز-راق قزدرا . کوك ئەلیدەن ئەلی بولوطلار بلەن قابلانا . کون بویی یاڭغر، ئوزلوکسز سیبەلەب طورا. کونلەر هامان سالقنایا بارالار، ئرتە بلەن صووق-لاردا بولغالی . قوشلار برسی آرتندان برسی جلی‌ییرلەرگە اوچوب کیتەلەر . آغاچلارنڭ یافراقلاری سارغایالار ، قوبولالار ، ئولەنلەر شیگەلەر، قورتلار ، چبنلەر یوغالالار .

کوز جیتدی .

ئولەن چەچکەلەر کیبدی سارغایدی،

اوراق اورلدی، قرلار بوش قالدی .
آغاچ باشلاری یالانغاچلاندی .
قویاشنڭ نوری بیگرەك باشقاردی .
کوکنی قابلاغان قارا بولوطلار
واق یاڭغرلارن سیبە باشلادی .
کوننڭ قزووی بتدی ، صووندی .
جیل تون یاغندان کیلە باشلادی . (١٧)

قوشلار نیگە کیتەلەر ؟

کچکنە عزیز کوز کونی آتاسی بلەن آول یانىداغی اورماندا یوری ایدی . اورمان قزغانچ بر توسدە ایدی : آغاچلارنڭ یافراقلاری سارغایدی ، ییرگە قویلالار. ئولەنلەر بوتونلەی شیگگەنلەر ایدی . قوش - قورت تاوشی بردە ئیشتلمی ایدی . عزیز جەی کونی اورماندا بیك کوب قوشلار کورور-گە عادتلەنگەن ایدی. شونلقدان اول ئیسی کیتوب :

ـ « ئەتکەی ، قوشلار قایا کیتکەنلەر ، نیگە موندا بر قوشدا یوق ؟ » دییب صورادی . آتاسی : « آلار بردە قش بولمی طورغان جلی ییرلەرگە کیتکەنلەر ؛ یازغە آلار موندا قایتورلار » دیدی .

عزيز : « صوك آلار آندا نيگه كيته‌لەر ؟ »

آتاسى : « اوغلم ، سين بله طورغانسگدر ، قوشلارنڭ قايسيلارى قورتـ لار چبنلەر بلەن طويونالار ، قايسى برەولەرى صو بويلارندا بالـق ، هەم صو قورتلارى آولىلار . قش كونى قورتلار ، چبنلەر يير آستينه قاچقاچ ، صولار بوز بلەن قابلانغاچ ، قوشلار موندا نى بلەن طويسنلار ! منه ، آلار ئيركـسز بزنڭ ئيلدەن ، قش بولمى طورغان ييرلەرگه كيته‌لەر » ديبب جواب بيردى .

كـوز كـونـى .

بر وقت آول خلقى ئيگن تاشى ،
منه شوندا كره ايندى كوزنڭ باشى .
كون قسقارا ، يافراقلاردا سارغايالار ،
يراقلاشا بزنڭ ييردەن كوك قوياشى .
باسولاردا ماتورلقلار بته باشلى ،
قوشلار كيرى كون ياغينه كيته باشلى ؛
آول خلقى ئيگن صوغا ، ئيگن جييا ،
كون صووتوب ئوز عادتن ئيته باشلى .
يار خلق قشلاق اوچون ساقلانالار ،

ئيگنچيلەر جيلـدى ديب شادلانالار ،
كوبدە ئوتمى ، اوقولاردا باشلانالار ؟
بوقچالارن طوتوب كيته‌لەر بالالار . (١٨)

قش .

كوز آرتندان قش كيله . قش كونى قوياش صوك چغا ، ئيرته باتا . شو- نڭ ئوچون تونلەر بيك اوزون ، كـونلەر بيك قسقا بولا . يير بيتى آپپاق قار بلەن ، يلغالار قالون بوز بلەن قابلانالار . آغاچلار يالانغاچلانالار ، اورمانـلار سيره گەيەلەر ، اورماندا چاووب بارغان قويانىدا بيك يراقدان كوروب بو- لا . آچى جيل صزغرا ، چاق كـوز آچقيسز بوران بولا . آول ئويلەرن قار باسوب كـيته ، قـوشلار يـوغالالار ، كـشيلەر آربا اورنينه چانا جيگـوب يوريلەر .

قش .

بالالار! بلەسزمى ، قش كوكلسز ،
مكتب ماتور بو وقتدا طش كوكلسز ،
كون سالقون ، اول جيتمەسه بوران بولا ،
اوقودان باشقه هەر بر ئش كوكلسز .

کون ساین بولوب طورا بوران سالقون ،
یالان اورمان قش بوینچا طورا طب ـ طن ،
آول خلقی یول بوینچا یوروب طورا
شاغر ـ شوغر تاشوب پچه‌ن بله‌ن اوطون . (١٩)

قشقی ئشله‌ر .

قر ئشله‌ری کوزده‌ن بته‌لر ، لاکین آول کشیله‌ری قش کونی‌ده ئشسز طورمیلار . آلار قش کونی ئه‌ون صوغالار ، قردان پچه‌ن تاشیلار ، اورمانغه باروب آغاج کیسه‌له‌ر، اوطن آلوب قایتالار ؛ صونارغه چغالار ، یاللانوب بازارلارغه، قالالارغه یوك تاشیلار . قای بر آول کشیله‌ری شهرله‌رگه ئشکه کیته‌له‌ر . خاتون ـ قز یورط ئشله‌رن قاری : آش ـ صو پشره ، قای بره‌وله‌ری بالالارنڭ ساباقلارن ئویره‌ته‌لر ، طکلاتالار . بالالار مکتبکه یوروب ، اوقورغا یازارغا ئویره‌نه‌لر ، چانا هه‌م تیمر آیاق بله‌ن شووالار ، قاردان قاراچقی یاساب اوینیلار.

یاز باشی .

یاز باشی مارت باشیدر ، کوکلنی شاد یاسیدر ،
قویاش بالقوب ، قارلار ئروب تامچی تاما باشلیدر .

قاز یومورقه باشلیدر، قوش ـ قورت اویا یاسیدر ،
یوللار ئوستکه قالقوب قالا ، جلی قارنی آشیدر . (٢٠)

یاز

قش آرتندان یاز کیله . یاز کیلو بله‌ن کونله‌ر اوزونراق ، تونله‌ر قسقاراق بولا باشلی . قویاش نغراق قزدرا . قارلار ئری ، یلغالار آچلالار ، تاشیلار . یرده ئوله‌نله‌ر کورنه باشلی ، آغاچلار یافراق یارالار ، قوشلار جای یاقلاردان بزگه قایتالار ، اویالار یاسارغا طوتونالار . قورتلار ، چبله‌ر چغالار . قرلار ، بولونلار ، اورمانلاردا چه‌چه‌کله‌ر آچلالار . یر کیبکه‌چ آول خلقی سابان طوبی یاسی . یاز کونی قر ئشله‌ری باشلانا . آول کشیله‌ری یرنی سوره‌له‌ر ، طرمالیلار ، آشلق چه‌چه‌له‌ر . تونه‌ل باقچالارندا تورلی یه‌شلچه‌له‌ر اوطرتالار . یاز کونی بالالار اوقودان طوقتاب ، قر ئشله‌رنده آتالارینه بولوشالار .

جه‌ی .

یاز آرتندان جلی جه‌ی کیله . جه‌ین کونله‌ر بیك اوزون ، تونله‌ر بیك قسقا بولا . قویاشنڭ قزولغندان قوملار ، تاشلار قزا . آغاچلار قویی یافراقلار بله‌ن ، بولونلار یه‌شل ئوله‌نله‌ر بله‌ن ئورتوله ؛ قایا قاراساڭ شونده آللی ـ گوللی ماتور چه‌چه‌کله‌ر کورنه . قوش ـ قورتلار بالا چغارالار . قرده ، اور-

ماندا چیکسز کوب قورتلار، چبنلەر قایناشالار. جەی کونی جیلە کلەر، تورلی جیمشلەر، آشلقلار ئولگرەلەر. آوللاردا پچەن چابالار، اوراق اورالار، ئیگنلەرنی جییالار.

جەیگی ئشلەر.

جیتدی پچەن وقتی،   خلق چقدی بولونغە،
چالغیدا طرماء سەنەك   هەر بر کشی قولندا.
بر اورندا چابالار،   بر اورندا جییالار،
ئیکنچی بر اورندا   زور، زور کیبەن قویالار.
پچەن بتەر - بتمەسدەن   باسولاردا پشدی آرش،
بو یل نیندی آشلق او گغان: آرش باشی بر قارش.
«ئش تیزرەك بتسن» دییب   کشیلەر ئیرتە طورالار،
باسودا خلق چوب - چووار،   آشغوب اوراق اورالار.
چیکسز ئوسکەن ئیگنلەر،   نیندەین ماتور کونلەر.
اوبناب - کولوب اورالار   یگتلەر، قزلار، کیلنلەر.
هەر کم ئوز یرن اوراء،   ئیگن چایقالوب طوراء،
آرش، صولو، تاری بلەن   توب - تولی بولور بوراء. (٢١)

وقت ئولچەووی.

قویاش چققاندان ئیکنچی قویاش چققانغە حەدلی بولغان وقت «تەولك» دییب آتالا. تەولك تون هەم کوندوزگە، ساعتلەر هەم مینوتلارغە بولنە. ئوچ یوز آلتمش بیش تەولك بر یل بولا. یل ئیکی تورلی بولا: برسی قویاش یلی، ئیکنچیسی آی یلی. بر یلدا اون ئیکی آی بار. آی یلینك آیلاری منە اوشبولار:

مُحَرَّم، صَفَر، رَبِیعَ الأَوَّل، رَبیعَ الآخر، جُمادی الأَوَّل، جُمادی الآخر، رَجَب، شَعْبان، رَمَضان، شَوَّال، ذوالْقعدە، ذوالْحجَّە.

قویاش یلینك آیلاری: غینوار، فیورال، مارت، آپریل، مای، ئییون، ئییول، آوغوست، سینتەبر، ئوکتەبر، نویەبر، دیکەبر.

بر آیدا دورت آتنا، بر آتنادا جیدی کون. بر کونده یگرمی دورت ساعت بار. کونلەرنك آتلاری: شنبە، یکشنبە، دوشنبە، سیهشنبە، چهارشنبە، پنجشنبە، جمعە. یل دورت فصلغە بولنە: کوز، قش، یاز، جەی فصللاری. کوز آیلاری: سینتەبر، ئوکتەبر، نویەبر؛ قش آیلاری: دیکەبر، غینوار، فیورال؛ یاز آیلاری: مارت، آپریل، مای؛ جەی آیلاری: ئییون، ئییول، آوغوست.

VII

هەر كم ئشده .

محمود :« مين بو گون ساباققه بارميم ، آندا بارغانچى قـرلارغـه چنوب اوينارمن » دييب قرغه يو گوردى. قردا بر آتنى كوردى. تيـز گنه بـو آت يانينه باردىدا : « ئەيده ، باخباى ، ئيكەو اوينيق ، كـوگل آچيق ! » ديدى . آت :« يوق ، جانم ، مينم اوينارغا وقتم يوق ؛ مينم ساباں سورەسم هەم خوجاما خدمت ئيتەسم ، آزق تاباسم بار . سين ئوزڭ گنه اوينا! » ديدى . موندان صوڭ محمود چەچەكدەگى بال قورتى يانينه باردىدا : « ئەيـده قـورت ، ئيكـەو اوينيق!» ديدى. قورت :« يوق شول ، مينم ئشم كوب ، كوزگه چاقلى چەـ چەكلەردەن بال جييوب قالاسم بار . سين ئوزڭ گنه اوينا ! » ديدى. بولاىدا بولماغاچ ، محمود تيرەن اويغه چومدىدا مكتبكه تابا يو گوردى .

ئيكى ساباں .

بر تيمر كيسه گندەن ئيكى ساباں ياساديلار . بـو سابانـلارنـڭ بـرسى ئيگنچى قولينه توشوب ئشكه كيتدى . ئيكنچيسى بـر ساتوچينـڭ كيتندە تيك ياتدى . بر نيچه آيلاردان صوڭ ئيكى قەردەش اوچراشديلار . ئيگنچيد-

دەگى ساباں كوموش كبك يالترى ، ئلـكـكيدەندە آرتـغـراق ماتورلانغان ايدى . بو ساباں ئوزينڭ ئيسكى دوستندان :« ئەيتچى ، زنهار ، سين نيـگـه بولاى بالقوب طوراسڭ ؟» دييب صورادى . تگى ساباں :

ـ « ئشلەودەن ، طوغانـم ! سيـن ايسه اشسز ياتـودان شولاى قارالوب ، يەمسزلەنوب بتكەنسڭ » دييب جواب بيردى .

ئش .

طنما ، ئشله ، اى صبى ! بل تە گريدەن ئشلەرگه كون ،
ئشلەب آرغاچدان بيرلگەندر طنچ يوقلارغا تون .
ئيرته طورغاچدا يوون‌دا ، درسڭ اوقورغا طوتون ،
طنما ، ئشله ، طورما تيك ، طنساڭ طنارسڭ جمعه كون .
كور ، نيچك ئشلى قوياش ، ئيرته طورا ، تاڭ آتدرا ،
كون اوزون كوكده يوزه هەم كون بوينچا ياقترا .
سين قوياشدان ئورنەك آلساڭ ، اجتهاد ايتسەڭ هامان ،
كوب آراسندا قوياش كوك يالترارسڭ برزمان . (٢٥)

VIII

جیل بلەن قویاش .

کونلەردە بر کون جیل بلەن قویاش سوزگە کیلوب :«ئەنە تگی کشینك کیيمن سین سالدرا آلمیسك ، مین سالدرا آلام» دییب تالاشا باشلادیلارە منە، جیل بار کوچن جییوب کشینك کیيمن سالدرورغا طرشوب قارادی . لکن جیل قاتی ئیسکەن سایون ، کشی کیيمن تارتوبراق کییە ، تەنینە نغراق یابشدرا ایدی . جیل نی چاقلی طرشسادا کشینك کیيمن سالدرا آلمادی . منە ایندی قویاش ئشکە طوتوندی ، قزوون آرتدرغاندان آرتدرا باردی . کشی تیرلەب ، پشوب بتدی ، آخردا قزوغا توزە آلمیچی ، کیيمن سالوب ، قولتق آستینە قسدروب کیتدی .

یاڭغر .

بلچراقدا یاڭغر آرتندان بالالار یوگروشە ،
قچقرالار :«یېیرگە» دییب :« آلتون توشە، آلتون توشە!»
ـ « شاولاماڭز ، ای بالالار! بز جیيارمز بارچەسن ،

تیز اول آلتونلارنی آنبارغە تویەربز بارچەسن .
تیك جییارمز یول بویی شغرم طولی یوکلەر کوبی ،
بار کلەتلەر طوب ـ طولی خوش ئیسلی اورلوقلار کوبی !» (۲۳)

IX

باردا اللەدان .

بر بالا ئوزینك آناسندان :«ئەنکەیم ، جانم، ئەیتسەنە زنهار! بو اورمانلار، چیشمەلەر، یلغالار، بو جیمشلەر ، بولونلاردا ئوسکەن ماتور چەچەکلەر ، هوادا اوچقان قوشلار، صودا یوزگەن بالقلار، دنیاداغی باشقە ایگی ـ چیگی بولماغان نەرسەلەر ، قایدان کیلگەنلەر ؟ آلار قایدا بولغانلار ، ئەنکەیم ئەیتچی میکا» دییب صورادی .

آنا :« آلارنك بارسیدا اللەدان، بەغرم» دییب جواب بیردی .

اللّٰه .

ای بهالی ، ای قدرلی ، ای گناهسز یەش بالا ،
رحمتی یيك کیك آنك هەردەم تایان سین اللەغە !

« یاخدای، کورسەت !» دیگن، «اوشبو جهاندا یاقتی یول »
اول رحیملی! ئەتـکەڭ، ئەنـکەڭدەنەد کوب شفقتلی اول ! (٢٤)

دعا .

ای خدایم، کوتەر پردەلەرنی کوز آلدمدا نورلار ساچلسن ،
کورسەتسەنە میکَا یاقتی یولنی ، آلغی کونده بەختم آچلسن .
مین کیتەرمن، تەگرم، شول یول بلەن، بەختم نورن ئزلەب تابقانچی ،
طرشورمن مین، تەگرم،ئشلەرمن مین، ئیلکه بەخت تاكی آتقانچی! (٢٥)

قزغاندی .

آول اورامندا بر صوقر تـلەنچـی قارت قولنداغی قچـاسن توشوروب یبەردی. اول آنی بیك اوزاق ئزلەدی ، قوللاری بـلەن قابشادی، آیاقـلاری بلەن آقتاردی ـ تابا آلماغاچ باشن سالندروب، یولینه کیتدی .

آیتوغان ونی تەرەزەدەن کوروب طورا ایدی، اول یوگوروب چقدی. دا آقچانی تاووب آلدی . کوموش آقچا ایکەن ! مالاینڭ کوزلەری جلتراب کیتدی .« منه ایندی، دی » مین بو آقچاغـه کانفیت ده پرەنیك ده آلورمـن» دیب شادلغندان یغلاب یبەره یازدی . آیتوغان قارت کیتکەن یاقه بورلغان

ایدی، مسکین صوقرنـڭ کوچکه ـ کوچکه گنه آتـلاب بارغانلغن، باشینـڭ تاغن‌دا توبەنرەك سالنغانلغن کوردی . آیتوغان غه ئەللەنیچك کوڭلسز بولوب کیتدی. منه اول قارتنـڭ آرتندان جان فرمانغه یوگوره باشلادی ؛ آقچانی تیزگنه آنڭ قولینه طوتدردی‌دا کـیری ئوز ئویینه تابا چابدی . اول ئویینه جیتکەچ، بورلوب قاراغاندا قارت قوللارن کوتەروب دعا قیلوب طورا ایدی .
شوندا آیتوغان‌غه ییگرەكدە کوڭللی بولوب کیتدی: ئەیترسڭ آڭا بر ئیتەك کانفیت، بر طوبال پرەنیك بیرگەنلەرلە ایدی .

قاراقنڭ بـورگـی یانا.

بر کشینڭ آقچاسی یوغالدی ، نی چاقای نزلەسەلەردە، قاراقنی تابا آلما دیلار . جییولوب، قاراقنی نیچك ئیتوب تابارغا، دیب کیڭەشلەشکەن چاقدا، بر کشی کینەت کـنه « قاراقنڭ بورگی یانا! » دییب قچقردی . قاراق قاوشاب ئیـکی قـولی بلەن بورگن طوتـدی هەم شونـدا آقچانی کـم اورلاغانلقدا بلندی .

صییرچـق .

بـر صونارچی قارتنڭ سویلەشورگـه ئویرەنگەن صییرجغی بار ایـدی . قارت یانینه کورشی مالایی کیلوب بو صییرچقنڭ سویلەشکەنن طڭلی طورغان

ایدی . قارت : « صیبرچققای ، سین قایدا ؟ » دیب صوراووینه، صیبرچقنك :
« مین موندا آبـ زقای ! » دیب جـواب بیروون مالای بیك یاراتا طورغان
ایدی . مالای بر کـونبی کـیلگه‌نده قارت ئویده یوق ایدی . مالای سیره‌ك
اوچوری طورغان بر قوشنی اورلاماقچی بولوب ، تیز گنه آلدی‌دا، کسه‌سینه
طقدی ، نه‌ق شول چاقدا بابای قایتوب کـردی‌ده مالاینی کیله‌ندرر ئوچون :
« صیبرچققای، سین قایدا ؟ » دیب قچقردی . صیبرچق مالاینك کسه‌سنده‌ن:
« آبزقای ، مین موندا » دیب قاتی قچقروب بیبه‌ردی .

کـوتوچی مالای.

بر مالای اورمان قریینده سارق کوته ایدی . اول : « طوقتا ، بر قزق
یاسیم ئه‌لی » دیب طوقتو مالنه: « بـوری بار ، بـوری ! » دیب قچقرغان .
مونی ئیشتکه‌ن کـشیله‌ر کـوسه کـله‌ر کوته‌روب کـیلوب جیتکه‌نله‌ر . مالای
آلاردان کـوله‌رگـه طـوتـونغان . کـشیله‌ر مالاینی اوروشقانـلاردا قایتوب
کیتکه‌نله‌ر.

ئیرته گیسن چنلاب‌دا اورمانـدان بر بـوری کـیلوب چققان . مالای :
« بوری بار ، بوری ! کـیلکز تیزره‌ك » دیب قچقرسادا ئیشتکه‌ن کشیله‌ر :
« بو مالای بزنی تاغی آلـداب چاقرا طورغاندر » دیب اویلاغانلاردا ، بو

یـولی مالای یانینه بارماغانلار . بـوری ایسه اول آرادا برسارقنی ئله‌کـدروب
اورمان آراسینه کروب‌ده کـیتکه‌ن .

بـالـتـا .

بر مالایغه بوله‌ك ئیتوب کـچکنه بالتا بیردیله‌ر . بالا موکـار بیك شاد-
لاندی هه‌م نی طوری کیاسه، شونی کیسه‌رگه طوتوندی . آتاسی ئوسدرر-
گـه دییب اوطـرتقان یه‌ش آغاچنی‌دا کـیسدی . آتاسی کـیسلگه‌ن آغاچنی
کورگـه‌چ ، بیك کـوکـلسزله‌نوب اوغلینه : « بو آغاچنی کـم کـیسدی ؟
مین اول کـشینی جزالاماقچی بولام ! » دیـدی . اوغـلی : « ئه‌تکه‌ی ، منه
مینی جزالا ، آنی مین کیسدم » دییب جواب بیردی . آتا : « بو آغاچ بیك
قیباتلی آغاچ بولسادا ، سینك طوغری سویله‌وك آنداندا قیباتـراق » دیدی‌ده
اوغلن قوچاقلاب ، ماکـغایندان ئوبدی .

ئـوز عقلی بـله‌ن.

مکتبده سلیم بـله‌ن زکـی یه‌نه‌شه اوطورا ایـدی . سلیم بیك قیو مالای
ایدی : تیز اویلاب ئولگوره، جیتز جواب بیره ایدی . زکـی ایسه تزاق بالا
ایدی : باشدا اویلاب طورا، آندان صوك ئه‌یته ایدی . خلفه بر ـ بر نه‌رسه

طورندا صوراسا، زکی اویلاب طورغاندا، سلیم جواب بیروبده ئولگوره ایدی . خلفه آکا : « سلیم طوقتا ئه‌لی ، زکی ئوزی ئه‌یتسن » دیسه‌ده ، هامان توزمی ، تلن طیبا آلمی ، ئه‌یتوب بیه‌ره ، آقرن‌غنه بولسادا، ئه‌یتوب قالا ایدی . آخردا زکی چدی آلمادی ، خلفه‌گه : « سلیم‌گه ئه‌یتگز ئه‌لی ، اول ئه‌یتوب طورماسن : اول میکا اوکایسزلی؛ مینم ئوزم اویلاب بله‌سم کیله » دیدی .

قازان قالاسی :

I

بر کونی آول مکتبنده بالالار ساباقلارن بتروب قایتورغا ئه‌زرله‌نب کنه طورالار ایدی ، آرقاسینه زور بوکته‌ر کوته‌رگه‌ن بر کشی کیلوب کردی. کون بیك صووق بولغانلقدان بو کشی بیك طوڭغان . ساقال ، قاش، کرپکله‌ری آپپاق قار بله‌ن ئورتولگه‌ن ، میقلارینه بوز قاتقان ایدی . بو کشینڭ تاتار آغای - ئنی بولووی ئوست - باشندان کورنوب طورا ایدی . بو آغای قرپوسز بورك ، چووار کییز ئیتك کیگه‌ن ، قزل تویمه‌لی ، بیالی طون ئوستندن بیلن قزل بیلباو بله‌ن طمات ئیتوب بوغان ایدی . ئوزی کرگه‌چده سلام بیردی ، آرقاسنداغی بوکته‌رن باشی آرقلی چغاروب ئیده‌نگه تاشلا-

دی‌دا : « به شه‌کرتله‌ر بیك زور ئوسه‌زمی ؟ ساباقنی شه‌ب اوقیسزمی ؟ منه مین سزگه قازان قالاسندان بیك هه‌یبه‌ت یاکا چققان کتابلار کیتردم ئه‌لی . . . » دییب سویلی باشلادی .

II

بر قیووراق شه‌کرت آغاینڭ سوزن بولوب : « آبزی ، سین قازان قالاسینڭ ئوزنده‌ن کیلدڭمنی ؟ اول قالانی شه‌ب دیله‌ر ؛ سین بزگه قازان قالاسی طورندا بر آز سویله‌سه‌نه ! » دییب، آغاینڭ کوزله‌رینه طوب - طوری قارادی . - « یاری ، سویلیم ، آلای بولسا ، - دیدی‌ده آغای ، بیك ماتور ایتوب، توبه‌نده‌گی سوزله‌رنی سویله‌دی : « قازان بیك شه‌ب ، بیك زور ، بیك ماتور قالا اول . آنـدا بزنڭ تاتار خلقی بیك کوب طورا . آندا اون جیدی مسجد بار . قازان ئیدل بویندا اوطرغانلقدان ، جه‌ی کونی آنـدا پراخود بله‌نده باروب بولا . قالاغا یاقنلاشقاچ ، پراخودنڭ چارلاغینه چغوب قاراساڭ، قازان مسجدله‌رینڭ کوککه تابا اوزایغان نچکه، آق مانارالاری بیك یه‌ملی بولوب کورنه باشلیلار . « سیونبیکه ماناراسی » دیگه‌نی قزل کیرپچده‌ن کیرتله‌چ، کیرتله‌چ ئیتوب ئشله‌نگه‌ن مانارا بیگره‌کده بویوك، ده‌و بولوب طورا . بو مانارا‌خان زمانندان قالغان . بورون زمانـدا قازاندا بزنڭ ئوز پادشاهلارمز خانلارمز طورغانلار . بو کونده قازاندا اورسدا بیك

کوب ، اول چاقدا اورس بـرده بولماغان . شونلقدان تاتارلار بیك ئیر . کنلەب ، راحتلەنوب یەشەگەنلەر . اورامالاردا ، بازاردا ، یەرمینکە وقتلارندا گل تاتار سوزی گنە ئیشتلوب طورغان . قازان اول چاقدا بزنك تاتار ئیلینك باش قالاسی بولغان . حەزرگی کونده بزنك قرآنمز ، هفتیگمز ، اوقی طورغان کتابلارمز بارسی‌دا قازاندا باسلالار . منە شونلقدان قازاننی هەر بر تاتار بالاسی یاراتا ، قازاننك ئوتکەن ماتور کونلەرن ساغنا » دیدی‌ده آغای ، بوکتەرن آقتارا باشلادی هەم بالالارنك آلدینە بیك کوب کتابلار سالدی .

قازانغە کیتو .

جیکدروب پار آت قازانغە طوب ـ طوری کیتدم قاراب ،
چابدرا آتلارنی کوچر ، تارتقالاب‌دا ، صوقالاب .
کیچ ایدی ، شادلق بلەن نورلار چەچوب آی یالتری ،
ئیسکەن ئەکرن جیل بلەن یافراق ، آغاچلار قالتری .
بر تاوش کیلدی قولاققە ، یاڭغرادی بر زمان :
« طور ، شەکرت ، جیتدك قازانغە ، آلدمزدا بیت قازان ! »
بو تاوش بیك آچدی کوڭلم ـ شادلغمدان جان یانا ،
ئەیدە چاپ ، کوچر ، قازانغە ، آتلارڭ قو ، نا ! نا ! نا !

ئەیتە ئیرتەنگی نمازغە بیك ماتور ، موڭلی آذان ،
ای قازان ، دەردلی قازان ، موڭلی قازان ، نورلی قازان ! (٢٦)

طوغان آول .

تاو باشینە سالنغاندر بزنك آول ؛
بر چیشمە بار ، یاتن بزنك آولغە اول .
آولمزنك یەمن ، صووی تەمن بلەم ،
شوڭار کورە سویەم جانم ، تەنم بلەن . (٢٧)

طوغان تل .

ای طوغان تل ، ای ماتور تل ، ئەتکەم ، ئەنکەمنك تلی ،
دنیادا کوب نەرسە بلدم سین طوغان تل آرقلی .
ئیڭ ئلك بو تل بلەن ئەنکەم بیشکدە کویلەگەن
آنناری تونلەر بویی ئەبکەم حکایت سویلەگەن .
ای طوغان تل هەر وقتدە یاردەمڭ برلەن سینڭ
کچکنەدەن آڭلاشلغان شادلغم ، قایغم مینم .
ای طوغان تل ، سیندە بولغان ئیڭ ئلك قیلغان دعام :
« یارلقاغل » دیب « ئوزم هەم ئەتکەم ، ئەنکەمنی خدام ! » (٢٨)

昭和八年三月二十日印刷
昭和八年三月廿五日發行

タタルチヤ●オコー
(定價金七十錢)

不許複製

發行兼印刷者　東京市澁谷區代々木富ヶ谷町一四六一番地
東京回教團印刷所
右代表者　クルバンガリー

編輯者　東京市澁谷區代々木富ヶ谷町一四六一番地
東京回教學校
右代表者　クルバンガリー